

2. Konjunkturtendensene i Norge

Konjunkturomslaget i norsk økonomi ble gradvis mer markert gjennom 2008. Sesongjusterte tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR) viser at det knapt var noen vekst i norsk økonomi gjennom 2008 målt ved utviklingen i BNP Fastlands-Norge. På slutten av 2008 var det til og med et lite fall i produksjonen. Konjunkturtoppen ble nådd i 4. kvartal 2007, og norsk økonomi var således i nedgang gjennom hele 2008 selv om veksten i fastlandsøkonomien på årsbasis ble 2,4 prosent som følge av overhenget fra 2007. Finanskrisen og utviklingen

i internasjonal økonomi etter midten av september i fjor satte fart på konjunkturedgangen. Pengemarkedene har ikke fungert normalt, og børskurser og råvarepriser har falt mye. Både i USA, Japan og EU falt BNP mye mot slutten av 2008. Dette påvirker utsiktene for norsk økonomi framover. Ikke minst eksportorienterte næringer går vanskelige tider i møte. Arbeidsledigheten har begynt å øke også i Norge, men fra et meget lavt nivå. I 2008 var ledighetsraten målt ved AKU bare 2,6 prosent – om lag som året før. Ledighetsbunnen ble nådd våren

Tabell 2.1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall for 2007-2008. Vekst fra forrige periode. Prosent

	2007*	2008*	Sesongjustert			
			08:1	08:2	08:3	08:4
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mv.	6,0	1,5	0,1	-0,3	-0,7	-0,5
Konsum i offentlig forvaltning	3,4	3,7	0,8	0,8	1,3	1,0
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	8,4	3,3	-3,6	-0,1	2,0	-0,9
Fastlands-Norge	9,3	1,9	-6,9	0,5	1,7	-3,1
Utvinning og rørtransport	5,5	7,1	1,6	-2,1	3,9	6,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	6,0	2,1	-1,2	0,1	0,3	-0,6
Eksport	2,5	0,9	-0,3	-0,9	-1,1	2,1
Råolje og naturgass	-2,6	-2,3	0,8	-2,6	-2,9	6,5
Tradisjonelle varer	8,7	4,8	1,0	0,5	-0,2	-3,5
Import	7,5	4,2	-1,4	-0,7	2,2	-4,7
Tradisjonelle varer	6,7	3,2	1,0	-1,6	0,8	-3,2
Bruttonasjonalprodukt	3,1	2,0	0,0	0,1	-0,7	1,3
Fastlands-Norge	6,1	2,4	-0,3	0,5	0,3	-0,2
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk	4,4	3,5	0,8	0,7	0,6	-0,6
Sysselsatte personer	4,1	3,2	0,7	0,8	0,7	-0,4
Arbeidsstyrke ²	3,2	3,3	0,8	0,8	0,6	0,1
Arbeidsledighetsrate, nivå ³	2,5	2,6	2,5	2,5	2,4	2,9
Priser og lønninger						
Lønn per normalårsverk ⁴	5,6	5,7	5,1	5,6	6,0	6,0
Konsumprisindeksen (KPI) ⁴	0,8	3,8	3,5	3,2	4,7	3,6
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ⁴	1,4	2,6	2,1	2,4	2,9	2,9
Eksportpriser tradisjonelle varer	2,5	2,3	-1,5	2,8	7,4	-5,1
Importpriser tradisjonelle varer	3,7	3,2	2,7	1,8	2,2	-1,3
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner	362,3	448,9	101,0	122,2	117,2	108,4
MEMO (ujusterte nivå tall)						
Pengemarkedsrente (3 mnd. NIBOR)	5,0	6,2	5,9	6,4	6,6	6,0
Utlånsrente, banker ⁵	5,7		6,8	7,2	7,6	
Råoljepris i kroner ⁶	423,4	526,8	516,4	616,8	609,5	375,2
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	90,8	90,8	88,4	87,3	89,1	98,4
NOK per euro	8,02	8,22	7,96	7,94	8,06	8,92

¹ Konsum i husholdninger og idelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Definerert som summen av ledige ifølge AKU og sysselsetting ifølge nasjonalregnskapet fratrukket utlendinger i utenriks sjøfart.

³ Ifølge AKU.

⁴ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁵ Gjennomsnitt for perioden.

⁶ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2008. En markert økning i ledigheten skjedde først helt på slutten av fjoråret. Tilbakeslaget i norsk økonomi er nå synlig på bred front og peker i retning av en betydelig konjunkturedgang.

Omslaget i norsk økonomi startet med nedgang i boliginvesteringene. I følge KNR ser toppen ut til å ha blitt passert tidlig i 2007, men det er først i 2008 at fallet i boliginvesteringene ble markert. Senere fulgte nedgang i kjøp av varige forbruksgoder slik at konsumomslaget er tydelig i 2008. I de siste par kvartalene har også næringsinvesteringene utviklet seg svakt etter en meget sterk oppgang gjennom 2007. Eksporten av tradisjonelle varer har holdt seg godt oppe til tross for en svak utvikling internasjonalt. Et markert omslag ble først tydelig mot slutten av 2008. Norsk økonomi har fått stimulanser gjennom økende oljeinvesteringer og vekst i offentlig kjøp av varer og tjenester gjennom 2007 og 2008. Dette har ført til at produksjonsutviklingen i Norge har vært gunstigere enn i de fleste OECD-land også på slutten av fjoråret. Sysselsettingsveksten fortsatte derfor helt til 3. kvartal i fjor, om enn i et klart svakere tempo enn før, og falt litt mot slutten av 2008.

Prisveksten i Norge har tiltatt. Ikke minst bidro sterk vekst i energiprisene til at konsumprisveksten målt ved KPI økte vesentlig mer i 2008 enn året før, da inflasjonen var svært lav. Energiprisøkningen har slått gjennom i andre priser også. Sammen med høykonjunkturen og den sterke kostnadsveksten har dermed prisveksten utenom energivarer økt. KPI-JAE har vist høyere vekst enn inflasjonsmålet siden i sommer. Sesongjusterte tall viser at inflasjonen nådde en topp i juli 2008. Deretter avtok prisveksten noe slik at årsveksten i KPI-JAE ble 2,6 prosent i 2008, mens den samlede veksten i konsumprisene ble hele 3,8 prosent. Det er antatt at noe av nedgangen i KPI-JAE på høsten i fjor skyldtes konjunkturedgangen og framskyvning av sesongsalg. Den sterke kronesvekkelsen gjennom høsten i fjor ser ikke ut til å ha slått gjennom i månedstallene før i januarindeksen for 2009.

Internasjonalt ser man nå for seg det sterkeste konjunkturtilbakeslaget i verdensøkonomien siden andre verdenskrig. En liten åpen økonomi som den norske påvirkes sterkt av dette. Særlig vil enkelte av våre tradisjonelle eksportnæringer bli kraftig rammet. Flere forhold kan redusere effekten av den internasjonale nedgangen på norsk økonomi. Norge har politikkregler som bidrar å dempe utslagene av en nedgang. Den betydelige svekkelsen av kronkursen har på kort sikt ført til at eksportbedriftene oppnår høyere priser i norske kroner enn i utenlandsk valuta, noe som demper effekten av den internasjonale nedgangen. Denne fordel vil gradvis bli borte etter hvert som kronkursen fortsetter å styrke seg slik vi legger til grunn. Automatiske stabilisatorer i finanspolitikken bidrar også til å dempe virkningene av et tilbakeslag, men uten omleggingen til ekspansiv penge- og finanspolitikk ville utviklingen i Norge ha blitt preget av sterkere økning i arbeidsledigheten og en klarere nedgang i BNP

for fastlandsøkonomien i 2009 enn det vi nå regner med. De høye petroleumsinvesteringene bidrar også til å dempe nedgangen i norsk økonomi i år. Selv om oljeprisen har falt mye påvirkes ikke produksjon av petroleumsprodukter av konjunktursituasjonen på kort sikt. Dette bidrar til en stabilisering av norsk økonomi sammenliknet med land hvor en stor og ofte arbeidsintensiv industrisektor dominerer eksportsektoren. Skulle lave oljepriser og problemene i finansmarkedet føre til at oljeselskapene reduserer sine investeringer vesentlig, vil imidlertid konjunktursituasjonen i Norge forverres. I så fall kan utviklingen i Norge bli mer lik den kraftige nedgangen OECD-området nå opplever.

Med stimulanser fra den økonomiske politikken dempes konjunkturedgangen i Norge vesentlig. Økningen i ledigheten anslås nå å bli om lag som i forrige lavkonjunktur for fem år siden. Som følge av den sterke arbeidsinnvandringen er det nå vanskeligere enn tidligere å anslå utviklingen i ledigheten. Trolig vil noen av utlendingene som har arbeidet i Norge i senere tid reise hjem grunnet konjunkturutviklingen. Men hvor mange som gjør det er ikke lett å anslå. Riktignok blir situasjonen på arbeidsmarkedet vanskeligere i Norge, men det blir den også i de fleste andre europeiske land. Det kan gjøre at en hjemreise ikke er et opplagt valg. I befolkningstallene som ligger til grunn for vårt anslag på arbeidsstyrken framover, er det fortsatt høy innvandring selv om vi skjønnsmessig har nedjustert arbeidsinnvandringen noe i de nærmeste årene. Utviklingen i innvandringen i 2008 synes å støtte opp om et slikt skjønn.

Inflasjonen vil fortsatt holde seg høy noen kvartaler framover, men vi tror den vil synke gjennom 2009. Med langt svakere arbeidsmarked og dårligere lønnsomhet i lønnsledende næringer, er det grunn til å regne med at lønnsveksten vil avta merkbart gjennom 2009. Vi har lagt til grunn at den internasjonale konjunkturedgangen blir dyp og at den vedvarer gjennom 2010. Under disse forhold er det ikke grunn til å regne med vesentlig vekst i råvareprisene før i 2011. I så fall vil antakelig også lønnsomheten i norske eksportbedrifter og dermed lønnsveksten bli moderat i 2010 og 2011. Det vil også bidra til lavere konsumprisvekst framover.

2.1. Finanspolitikken – sterke impulser framover

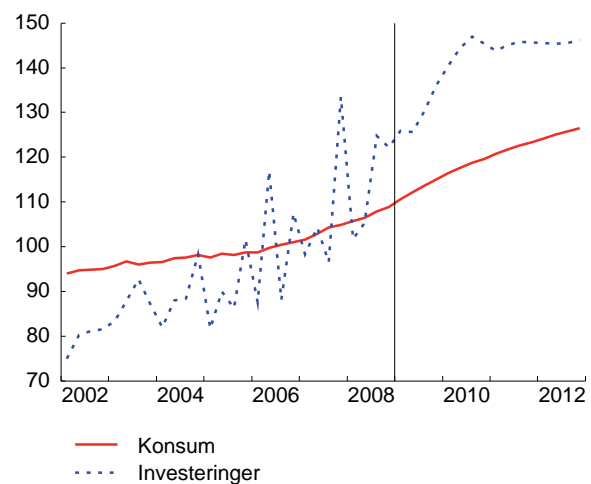
Veksten i offentlig kjøp av varer og tjenester var om lag 4 prosent både i 2007 og 2008, mens skattenivået ikke ble endret vesentlig. Finanspolitikken ga således moderat positive impulser til veksten i norsk økonomi i disse to årene. Uendrede skattesatser har opprettholdt de automatiske stabilisatorene i en oppgangstid og begrenset veksten. Dette har også bidratt til å bedre den løpende budsjettbalansen vesentlig slik at det oljekorrigerte statsregnskapet var nær i balanse i 2007 og viste bare et moderat underskudd i 2008. Også realveksten i stønadene til husholdningene har vært beskjeden i de senere år, og den har dermed bidratt til å bedre den løpende budsjettbalansen.

Finanspolitikken for 2009 ble i slutten av januar lagt om i ekspansiv retning som følge av utsiktene til en kraftig konjunktursvekkelse. Regjeringen la da fram St. prp. nr. 37 (2008-2009) *Om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid* med forslag til økte bevilgninger både til konsum- og investeringsformål i tillegg til revisjoner i enkelte skatteordninger med en samlet ramme på om lag 20 milliarder kroner. Av dette er nesten 17 milliarder kroner økte utgifter til konsum- og investeringsformål, mens vel 3 milliarder kroner er skattelette for næringslivet. Det ble ikke foreslått endringer i personskatteleggingen. Stortingsbehandlingen av pakken vil antakelig føre til noen mindre justeringer av skatteopplegget, men ikke endre hovedprofilen på regjeringens forslag. Den finanspolitiske pakken kommer i tillegg til et relativt ekspansivt statsbudsjett for 2009 og en rekke stimulansepakker knyttet til bank- og kredittvesenet, hvor den siste pakken ble lagt fram 8. februar. Vi bygger nå våre anslag for finanspolitikken i 2009 på det tallmaterialet som framgår av proposisjonen. Det innebærer at vi har lagt til grunn at det ikke kommer vesentlige endringer i finanspolitikken for 2009 ut over det som allerede er vedtatt. Anslagene for 2009 innebærer ifølge proposisjonen at strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd blir om lag 119 milliarder kroner. Dette er i faste priser vel 43 milliarder kroner høyere enn i 2008 og ifølge St.prp. nr. 37 utgjør økningen 2,3 prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge.

Med utsikter til fortsatt svak vekst i norsk økonomi, er det grunn til å regne med at en ekspansiv finanspolitikk vil bli videreført og forsterket i 2010. Vi legger til grunn at det blir en viss vridning i sammensetningen av kjøpene fra offentlig sektor i retning av mer vekt på investeringer og noe mindre vekst i utgifter til konsumformål. Denne dreiningen bygger på at planleggingen av investeringsaktivitetene er mer tidkrevende og at disse derfor ikke kan settes i gang like hurtig som vedlikeholdsaktiviteter. Anslagene for 2010 påvirkes også av at forsvaret fra og med høsten 2009 og ut 2011 skal kjøpe nye helikoptre og transportfly for til sammen nesten 10 milliarder kroner. Forsvaret vil motta sin siste fregatt i 2010 ifølge anslagene, og nedgangen i offentlige investeringer fra 2010 til 2011 skyldes dette. Investeringer til sivile formål forutsettes å øke noe inn i 2011.

For 2011 og 2012 har vi forutsatt at den ekspansive finanspolitikken opprettholdes, men ikke forsterkes. Det betyr at konsumutgiftene vokser mer på linje med antatt trendvekst i norsk økonomi og at investeringsnivået holdes på et høyt nivå, men uten å øke. Vi har lagt til grunn inflasjonsjusterte skatte- og avgiftssatser i hele perioden. Anslagene våre innebærer at det strukturelle underskuddet på statsbudsjettet øker ytterligere i forhold til 4-prosentsregelen i 2010. Med de forutsetninger vi har gjort om økning i oljeprisen fra dagens nivå, vil Statens pensjonsfond - Utland øke så mye at merpengebruken i forhold til 4-prosentsregelen avtar litt i 2011 og 2012, men ikke så mye at man er tilbake på denne banen i 2012.

Figur 2.1. Offentlig forvaltning. Sesongjusterte volumindekser. 2006=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.2. Lav rente framover

Krisen i verdens finansmarkeder og dystre konjunkturutsikter, også for norsk økonomi, preger pengepolitikken. Norges Bank har allerede satt styringsrenta kraftig ned og antas å redusere den ytterligere fram mot sommeren.

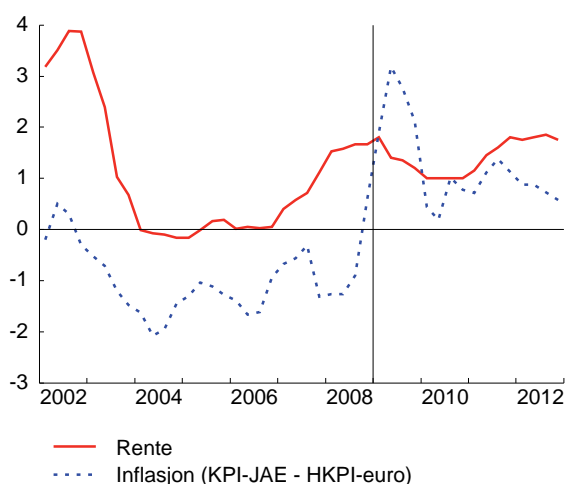
Rentesettingen til Norges Bank tar sikte på å stabilisere inflasjonen, hensyn tatt til en stabil utvikling i produksjon og sysselsetting. Det operative målet for pengepolitikken er en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 prosent. Inflasjonen målt ved 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var i august 2006 nede i 0,4 prosent. Prisveksten har deretter gradvis tatt seg opp. I januar 2009 var 12-månedersveksten i KPI-JAE 2,8 prosent.

Som følge av finanskrisen har forskjellen mellom pengemarkedsrenta og styringsrenta økt. Før finanskrisen fulgte pengemarkedsrenta stort sett styringsrenta med et påslag på 0,25 prosentpoeng. Siden sommeren 2007 har påslaget imidlertid vært vesentlig større på grunn av uroen i finansmarkedene. Forskjellen mellom pengemarkedsrenta og styringsrenta økte til 2 prosentpoeng i månedsskiftet september/oktober i fjor, men har siden avtatt.

Styringsrenta er etter rentemøtet i februar 2,5 prosent. Norges Bank har redusert styringsrenta med til sammen 3,25 prosentpoeng fra og med oktober i fjor. Fra inngangen av oktober til midten av februar i år har pengemarkedsrenta falt fra knappe 8 prosent til om lag 3,5 prosent.

Norges Bank har også gjennomført tiltak for å styrke bankenes likviditet. Utlånsvolumet for Norges Banks fastrenteutlån (F-lån) er økt, løpetiden på disse lånene er utvidet og sikkerhetskravene bankene må stille for å kunne ta opp disse lånene er reduserte. I tillegg har

Figur 2.2. Rente- og inflasjonsforskjeller mellom Norge og euroområdet. Prosentpoeng

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

Stortinget vedtatt utlån av statspapirer med sikkerhet i obligasjoner på inntil 350 milliarder kroner til bankene. Hittil er noe over 70 milliarder kroner av disse lånt ut.

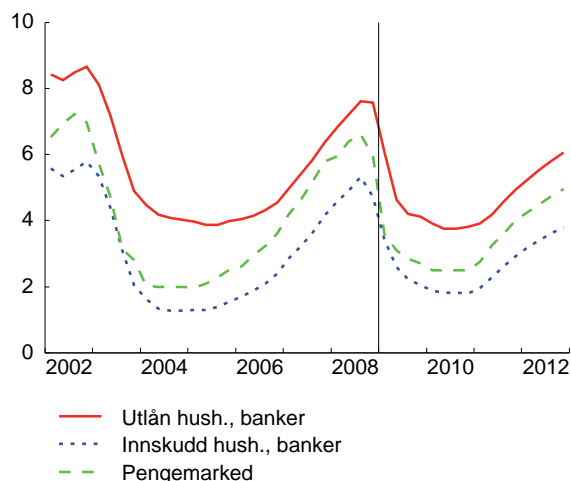
I februar i år foreslo Regjeringen nye tiltak med en ramme på 100 milliarder kroner som skal gjøre det lettere for bedrifter og husholdninger å få tilgang til lån. Halvparten av tiltakspakken skal brukes til å tilføre bankene kjernekapital, og bidra til at bankene kan låne ut mer penger. Den andre halvparten skal brukes til å smøre obligasjonsmarkedet ved at staten kjøper obligasjoner utstedt av bedrifter.

Den økte uroen i pengemarkedet kan se ut til å ha ført til en flukt fra små valutaer som den norske krona, noe som medførte en kraftig svekkelse av krona i løpet av siste halvår i fjor. Mens en dollar kostet i overkant av 5 kroner i fjor sommer, måtte man ved årsskiftet betale rundt 7 kroner. Prisen på en euro økte i samme periode fra rundt 8 kroner til om lag 10 kroner. Målt med den importveide kronekursen, der vektene er basert på sammensetningen av norsk import, svekket den norske krona seg med om lag 15,5 prosent fra juni til desember i 2008. Siden årsskiftet har krona styrket seg, spesielt mot euro. I midten av februar 2009 kostet en euro rundt 8,80 norske kroner.

Den innenlandske kredittveksten målt ved 12-månedersveksten i publikums innenlandske bruttogiold (K2) var 9,9 prosent i desember 2008, den laveste på fem år. Kredittveksten i ikke-finansielle foretak er redusert fra i overkant av 20 prosent i juli 2008 til i underkant av 15 prosent i desember 2008. Husholdningenes gjeld økte med 7,1 prosent i 2008. Det er den laveste 12-månedersveksten siden årtusensskiftet. Dempet aktivitetsvekst i norsk økonomi og lav omsetning i boligmarkedet er noe av bakgrunnen.

For å dempe konjunkturedgangen regner vi med ytterligere rentenedsettelse framover. Fram til sommeren

Figur 2.3. Norske renter. Prosent

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå.

2009 legger vi til grunn at styringsrenta settes ned fra 2,5 prosent til 2 prosent. Vi tenker oss at det ekstraordinært høye påslaget på pengemarkedsrenta gradvis reduseres til 0,5 prosentpoeng gjennom 2009, slik at pengemarkedsrenta blir 2,5 prosent i begynnelsen av 2010. I tråd med at konjunktorene når bunnen i første halvår 2011 antas pengemarkedsrenta å øke gradvis fra 2,5 prosent i fjerde kvartal 2010 til om lag 5 prosent mot slutten av 2012.

Vi regner med at kronestyrkingen mot euro, som begynte ved siste årsskifte, fortsetter de kommende to årene slik at kursen kommer ned mot 8,00 i begynnelsen av 2011. Samtidig legger vi til grunn at norske kroner styrker seg noe mer mot dollar enn mot euro slik at dollaren koster i underkant av 6 kroner i 2011 og 2012.

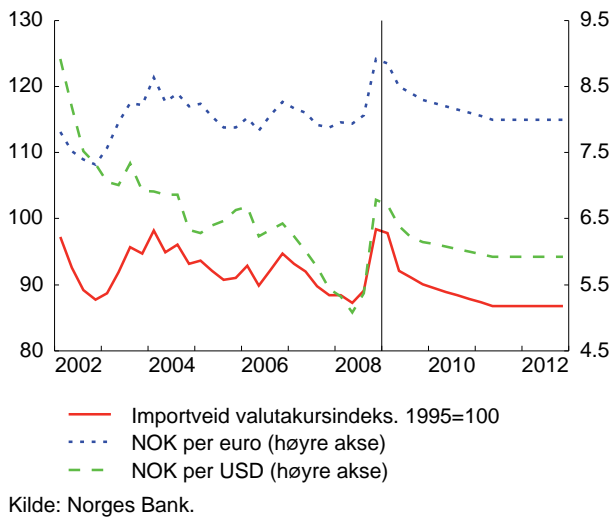
Svenske kroner og britiske pund har svekket seg mer mot euro den siste tiden enn det den norske kronen har gjort. Vi legger til grunn at svenskekrona og pundet styrker seg mot euro framover, men ikke like mye som den norske krona. Dermed fortsetter norske kroner å styrke seg mot disse valutaene framover.

På årsbasis vil svekkelsen av krona i fjor høst dominere over styrkingen vi legger til grunn for i år. Som årsgjennomsnitt vil derfor krona svekkes fra 2008 til 2009. Mot euro er svekkelsen i overkant av 3,5 prosent fra 2008 til 2009, mens den importveide kronekursen svekkes med vel 2 prosent. I 2010 og 2011 styrker krona seg henholdsvis om lag 4,5 og 2 prosent mot den importveide valutakurven.

2.3. Husholdningenes konsum på stedet hvil

Disponibel realinntekt i husholdninger og ideelle organisasjoner økte i følge nye nasjonalregnskapstall med 3,1 prosent i 2008, etter en vekst på hele 5,9 prosent i 2007. Høyere prisvekst sammen med konjunkturedgang gjennom 2008 er de bakenforliggende årsakene. Husholdningenes lønnsinntekter ga som i 2007 det

Figur 2.4. Valutakurser

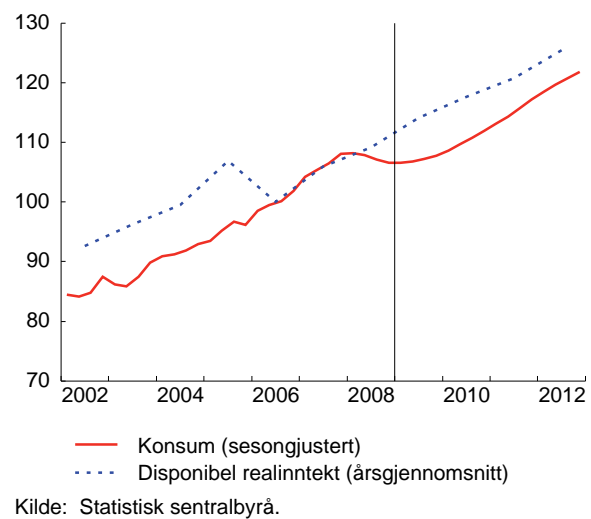

største bidraget til inntektsveksten, selv om veksten i både reallønn og antall sysselsatte var svakere i fjor enn året før. Offentlige stønader ga også et positivt bidrag til veksten i disponibel realinntekt, som følge av sterk økning i utbetalinger av pensjoner og sykepenger. Netto renteinntekter bidro imidlertid negativt til inntektsveksten i 2008. Bak denne utviklingen ligger økte renter for året sett under ett og sterkere vekst i husholdningenes gjeld enn i rentebærende fordringer. Vekstbidraget fra næringsinntekter var også negativt, om enn relativt beskjedent.

I følge de siste nasjonalregnskapstallene økte konsumet i husholdninger og ideelle organisasjoner med 1,5 prosent i 2008. Til sammenligning gikk konsumet opp med hele 6 prosent i 2007, noe som må ses i lys av høy inntektsvekst og lave realrenter gjennom siste konjunkturoppgang. Den lave konsumveksten i fjor gjaldt spesielt varekonsumet som falt gjennom hele fjoråret. På årsbasis falt varekonsumet med 0,2 prosent. Et kraftig fall i bilkjøpene siden årsskiftet 2007/2008 – som henger sammen med høye renter, dårligere utsikter i økonomien generelt og usikkerhet omkring egen inntekt – er en viktig forklaring bak denne utviklingen. Dersom vi ser bort fra bilkjøpene var veksten i husholdningenes øvrige konsum 2,4 prosent i fjor. Tjenestekonsumet gikk opp med 2,1 prosent, en halvering av veksten i forhold til året før. Fallet i kjøp av hotell- og restauranttjenester gjennom fjorårets tre siste kvartaler bidro vesentlig til å avdempe veksten i tjenestekonsumet i 2008 og bærer bud om at konjunkturedgangen påvirker konsumet av tjenester.

Spareraten – det vil si sparing regnet som andel av disponibel inntekt – økte fra det historisk sett lave nivået på 0,4 prosent i 2007 til 2,1 prosent i 2008. Dersom vi regner kjøpene av varige konsumgoder, herunder bilkjøpene, som investering og ikke som konsum, får vi en korrigert sparingrate på henholdsvis 3,8 prosent og 4,7 prosent i 2007 og 2008 (se temaboks 9.2 på side 120).

Figur 2.5. Inntekt og konsum i husholdninger mv. Volumindekser. 2006=100

Veksten i husholdningenes disponible realinntekter ventes å bli om lag 4,5 prosent i år. Svakere vekst i husholdningenes lønnsinntekter bidrar i stor grad til å dempe inntektsveksten, mens vesentlig lavere renter og redusert konsumprisvekst trekker i motsatt retning. Til tross for god inntektsvekst vil konjunkturedgangen fortsette å påvirke husholdningenes konsum i 2009. Med finansiell konsolidering hos husholdningene, som trolig vil finne sted i kjølvannet av vedvarende usikkerhet omkring egen inntekt og fallende formue som følge av synkende boligpriser, venter vi nå nær nullvekst i konsumet i inneværende år. Vi må tilbake til 1989 for å finne tilsvarende svak konsumvekst. I perioden 2010-2012 vil behovet for forsiktighetsmotivert sparing hos husholdningene antagelig avta i tråd med bedrede konjunkturer, lysere framtidsutsikter og på ny stigende boligpriser. Realdisponibel inntekt ventes å øke med vel 3 prosent som årlig gjennomsnitt i de tre årene etter 2009, mens konsumet vil øke ett prosentpoeng mer i samme periode. Samtidig vil realrentene synke helt til 2011 og formuen ta seg opp igjen med stigende boligpriser, noe som vil bidra til å stimulere konsumet. Selv om utsiktene for husholdningene bedres etter 2009, innebærer våre prognoser en betydelig svakere konsum- og inntektsvekst sammenliknet med den høye veksten gjennom siste høykonjunktur.

Den inntekts- og konsumutviklingen som her legges til grunn medfører at sparingraten vil stige fra 2,1 prosent i fjor til vel 7 prosent i år og neste år for så å falle til rundt 5,5 prosent i 2011 og noe lavere i 2012. Det økende nivået på sparingen og fortsatt fallende boliginvesteringer de nærmeste par årene løper sammen med en positiv utvikling i husholdningenes nettofinansinvesteringer. Målt i løpende priser vil husholdningene øke sine nettofinansinvesteringer fra et negativt nivå på om lag 40 milliarder kroner i 2008 til et positivt nivå på om lag 35 milliarder kroner i inneværende år, økende til knappe 47 milliarder kroner i 2010. I de siste to årene av prognoseperioden vil nettofinansinvesteringene

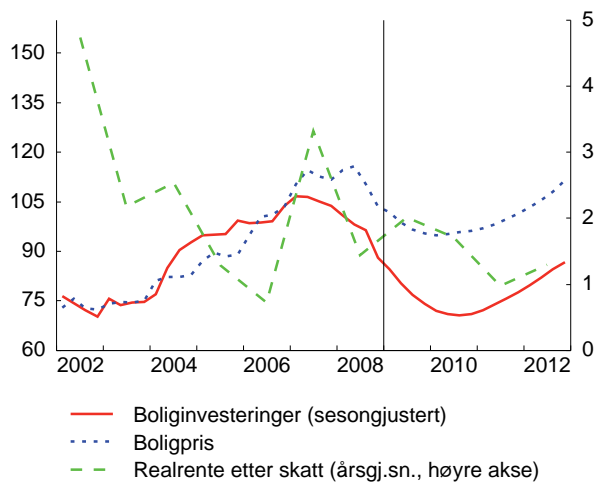
Tabell 2.2. **Makroøkonomiske hovedstørrelser 2008-2012. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår**

	Regnskap 2008	Prognoser							
		2009			2010		2011		2012
		SSB	FIN	NB	SSB	NB	SSB	NB	SSB
Realøkonomi									
Konsum i husholdninger mv.	1,5	-0,4	0	3/4	3,1	3	4,3	3 1/4	4,6
Konsum i offentlig forvaltning	3,7	5,3	5 1/4	3 1/2	4,8	..	3,3	..	2,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	3,3	-9,2	-3 1/2	..	-2,7	..	0,9	..	5,6
Utvinning og rørtransport ¹	7,1	1,2	7 3/4	10	0,5	5	2,2	0,0	-3,3
Fastlands-Norge	1,9	-11,5	-7 1/2	-14	-3,4	..	1,9	..	6,5
Næringer	6,6	-17,3	-12 1/2	..	-9,8	..	1,5	..	8,5
Bolig	-8,9	-17,7	-12	..	-9,9	..	5,8	..	11,4
Offentlig forvaltning	5,2	12,1	12	..	15,3	..	-0,2	..	-0,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	2,1	-1,1	0	-1 1/4	2,4	1 1/2	3,6	3 3/4	4,4
Lagerendring ³	0,2	0,0	..	..	0,0	..	0,0	..	0,0
Eksport	0,9	-4,4	-2 1/2	..	-1,4	..	0,7	..	1,2
Råolje og naturgass	-2,3	-1,9	-2 3/4	..	-0,4	..	-1,1	..	-1,9
Tradisjonelle varer ⁴	4,8	-6,6	-3	3/4	-1,9	..	3,6	..	5,5
Import	4,2	-4,4	-1/2	-1 1/4	2,4	..	4,0	..	6,9
Tradisjonelle varer	3,2	-6,0	-1 3/4	..	1,9	..	5,7	..	8,0
Bruttonasjonalprodukt	2,0	-1,7	-1/2	1	0,5	2 1/4	1,9	3 1/4	2,1
Fastlands-Norge	2,4	-1,7	0	1/4	0,9	2 1/2	2,6	3 1/2	3,4
Arbeidsmarked									
Sysselsatte personer	3,2	-0,4	-1	-3/4	-0,2	0	1,0	3/4	1,7
Arbeidsledighetsrate (nivå)	2,6	3,7	3 1/2	3 1/4	4,7	4	4,7	4	4,2
Priser og lønninger									
Lønn per normalårsverk	5,7	3,8	4 1/4 ¹⁰	4 3/4 ¹⁰	3,2	4 3/4 ¹⁰	3,5	4 3/4 ¹⁰	4,3
Konsumprisindeksen (KPI)	3,8	1,4	2	3	1,0	2 3/4	2,2	2 1/2	2,7
KPI-JAE ⁵	2,6	2,3	2 1/2	3	1,1	2 3/4	2,0	2 1/2	2,6
Eksportpris tradisjonelle varer	2,3	-4,2	..	..	-2,8	..	3,3	..	5,3
Importpris tradisjonelle varer	3,2	-2,0	..	..	-3,1	..	0,8	..	2,4
Boligpris ⁶	-1,1	-12,1	..	..	-2,1	..	3,5	..	7,8
Utenriksøkonomi									
Driftsbalansen, mrd. kroner	448,9	217,7	266	..	186,4	..	218,8	..	238,2
Driftsbalansen i prosent av BNP	17,7	9,3	11	..	7,9	..	8,7	..	8,9
MEMO:									
Husholdningenes sparerate (nivå)	2,1	7,2	4 1/2	..	7,1	..	5,6	..	4,9
Pengemarkedsrente (nivå)	6,2	3,1	3 1/4	4,8	2,5	4,2	3,4	4,5	4,6
Utlånsrente, banker (nivå) ⁷	..	4,8	..	..	3,8	..	4,4	..	5,7
Råoljepris i kroner (nivå) ⁸	527	293	350	..	324	..	372	..	426
Eksportmarkedsindikator	1,9	-5,2	..	..	-0,9	..	3,8	..	7,0
Importveid kronekurs (44 land) ⁹	0,0	2,2	5	4 1/2	-4,4	-1	-2,0	-1/2	-0,2

¹ Finansdepartementets anslag inkluderer tjenester tilknyttet oljeutvinning.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ Endring i lagerendring i prosent av BNP.⁴ Norges Bank gir anslag for tradisjonell eksport, som også inkluderer en del tjenester.⁵ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).⁶ Selveier.⁷ Gjennomsnitt for året.⁸ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.⁹ Positivt tall innebærer svekket krone. Finansdepartementet gir anslag på konkurranseprisindeksen.¹⁰ Årslønn.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, St.prp. nr.37 (2008-2009), (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 3/2008 (NB).

Figur 2.6. Boligmarkedet. Venstre akse indekser 2006=100, høyre akse prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

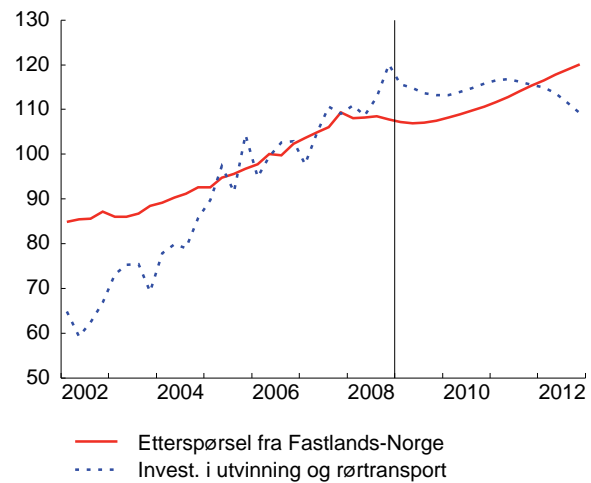
igjen gå ned med om lag 33 milliarder kroner i takt med et visst fall i sparingen og økende boliginvesteringer.

2.4. Boliginvesteringene faller videre

Den sterke vekstperioden i boliginvesteringene fra slutten av 2003, som var drevet av høy inntektsvekst, lave realrenter og høy prisvekst på boliger, stoppet opp i 2. kvartal 2007. Boliginvesteringene har deretter falt markert. I følge de foreløpige nasjonalregnskapstallene ble fallet kraftig forsterket i 4. kvartal 2008 med en nedgang på hele 8,7 prosent. På årsbasis falt boliginvesteringene med 8,9 prosent i fjor, mot en vekst på 5,3 prosent året før. Statistikk over igangsetting av nye boliger, som nasjonalregnskapstallene i stor grad bygger på, viser at den markerte nedadgående trenden gjennom 2007 ser ut til å ha fortsatt med uforminskert styrke i fjor. Boliginvesteringene ventes derfor å falle videre gjennom 2009 og inn i 2010. Utsikter til bedre konjunkturer samt relativt lave realrenter tilsier imidlertid at boliginvesteringene vil ta seg noe opp igjen de siste to årene av prognoseperioden.

Boligprisene økte kraftig i perioden 2004 til 2007 og veksten var nær 11 prosent som årlig gjennomsnitt ifølge SSBs boligprisindeks for selveierboliger. Utviklingen i prisene på selveierboliger samlet sett snudde i 2. kvartal 2008 og falt med hele 10,6 prosent fram til utgangen av fjoråret. På årsbasis falt boligprisene med 1,1 prosent i 2008. Eneboliger og småhus hadde størst prisnedgang med rundt 11 prosent i perioden fra 2. kvartal til 4. kvartal i fjor. Prisene på blokkleiligheter falt med vel 6 prosent i samme periode, et segment av boligmarkedet der prisetallet startet allerede i 2. kvartal 2007. Vi venter nå at prisene på selveierboliger samlet sett vil fortsette å falle noe framover, slik at nedgangen fra toppnivået i 2. kvartal i fjor til 4. kvartal i år blir nesten 20 prosent. Med denne kvartalsvise utviklingen vil boligprisene som årsgjennomsnitt falle med vel 12 prosent i år. Fra og med 1. kvartal 2010 og ut prognoseperioden vil boligprisene igjen

Figur 2.7. Innenlandsk etterspørsel. Sesongjusterte volumindekser. 2006=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

stige, om enn i et moderat tempo i takt med en bedret konjunktursituasjon.

2.5. Petroleumsinvesteringene holder seg oppe

Utviklingen i petroleumsinvesteringene gjennom 2008 preges ikke av nedgangskonjunktur. Sesongjusterte investeringsstall fra KNR viste en økning på 3,9 og 6,8 prosent i henholdsvis 3. og 4. kvartal. I 2008 som helhet økte investeringene med 6,3 prosent. Høy oljepris gjennom store deler av året bidro til forsterket optimisme i petroleumsnæringen gjennom første halvår. De høye oljeinvesteringene har bidratt til stor etterspørsel etter både arbeidskraft og realkapital, noe som har ført til sterk kostnadsvekst i petroleumsnæringen. Høye kostnader kan begrense investeringsveksten i næringen. Det kan være tegn til at den sterke kostnadsveksten har avtatt. Sesongjusterte tall fra KNR viste et prisfall på investeringsvarer på 1 prosent fra 3. til 4. kvartal 2008.

Det var særlig investeringene på olje- og gassutvinningsplattformer som bidro til næringens sterke investeringsvekst. I følge tall fra KNR økte investeringene med 23 prosent, eller i overkant av 9 milliarder kroner. Dette er investeringer som forlenger levealderen til store felt som Valhall og Ekofisk. Investeringene i landanlegg falt med nær 6 milliarder kroner fra 2007 til 2008. Dette skyldes i hovedsak ferdigstilling av landanleggene på Melkøya (Snøhvit) og Nyhamna (Ormen Lange).

Det har vært en kraftig økning i produksjons- og leteboring de siste årene. Høy oljepris har bidratt til at produksjonsboring har blitt prioritert framfor leteboring. Få tilgjengelige borerigger har vært en medvirkende faktor til at veksten i boreaktiviteten ikke har vært sterkere. Det forventes at markedet blir tilført nye borerigger gjennom 2009. Videre kan svak oljepris føre til at dypvannsprosjekter i de arktiske områdene og i Brasil blir utsatt. Dette reduserer etterspørselen etter borerigger, og vil normalt gi lavere riggrater. Dermed kan

boreaktiviteten holdes oppe selv med lav oljepris. Vårt anslag på investeringer i produksjons- og leteboring innebærer en vridning mot leting i prognoseperioden med om lag uendret nivå for boring sett under ett.

Investeringene i rørtransport falt i 2007 og 2008. Vi forventer at investeringene i 2009 blir på om lag samme nivå som i fjor. Vi legger til grunn at arbeidet med gassrørledningen Skanled blir startet opp i 2010. Størrelsen på investeringen er anslått til om lag 10 milliarder kroner, og vil følgelig trekke opp investeringene i rørtransport.

Vi anslår at de samlede petroleumsinvesteringene vil øke svakt til og med 2011 før de faller i 2012. Det er få forventninger om nye store funn på den delen av norsk sokkel som er åpnet for leting. Dette fører til at investeringene i stor grad vil komme i tilknytning til eksisterende felt. Haleproduksjon og utvikling av felt i nærhet til allerede eksisterende infrastruktur er av stor betydning for petroleumsproduksjonen på mellomlang sikt. Lavkonjunkturen i verdensøkonomien og lavere oljepris har bidratt til at våre anslag har blitt redusert i forhold til anslagene våren 2008. Petroleumsinvesteringene utgjør i 2009 i underkant av 6,5 prosent av BNP Fastlands-Norge. Denne andelen ventes å holde seg om lag uendret i de neste to årene, for deretter å falle noe.

Utviklingen i petroleumsinvesteringene framover er avhengig av utviklingen i oljeprisen. Vi legger til grunn svakt økende oljepris fra slutten av 2009 og ut prognoseperioden. Skulle oljeprisen holde seg på nivået fra midt i februar – eller endog falle – vil det bidra til å redusere oljeselskapenes investeringer i forhold til det vi har lagt til grunn. En stor andel av investeringene i 2009 er kontraktfestet og vil trolig bli gjennomført uansett.

Oljedirektoratet (OD) melder at petroleumsproduksjonen økte med 1,2 prosent i 2008, fra 238 millioner til 242 millioner Sm³ oljeekvivalenter, som er om lag 8 prosent lavere enn toppnoteringen i 2004. Oljeproduksjonen har falt hvert år siden 1999, mens en økning i gassproduksjonen har veid opp for en del av fallet. OD la i januar 2008 fram nye prognoser for petroleumsproduksjonen. Vi legger til grunn at produksjonen utvikler seg litt mer positivt enn det OD anslår. Dette innebærer om lag nullvekst i olje- og gassproduksjonen. Det ligger an til et klart fall i oljeproduksjonen i tiden framover, som altså vil oppveies av økende gassproduksjon. Vårt produksjonsanslag er noe mer pessimistisk enn tidligere.

2.6. Investeringene kraftig ned

Fra 2003 til 2007 har investeringene i fastlandsnæringene økt med i overkant av 70 prosent, noe som tilsvarer en årlig vekst på i overkant av 14 prosent i gjennomsnitt. Fra 2007 til 2008 steg disse investeringene med 6,6 prosent. Det er økningene i investeringene gjennom 2007 som bidrar til den positive årsveksten, for KNR-tallene viser et fall i disse investeringene gjennom

Temaboks 2.1. Virkninger av lavere oljeinvesteringer

I våre prognoser er utviklingen i petroleumsinvesteringene en viktig årsak til at veksten i norsk økonomi ikke rammes hardere av den internasjonale nedgangskonjunkturen. I denne boksen ser vi på effektene av et fall i petroleumsinvesteringene på 15 prosent årlig sett i forhold til prognosebanen fra og med 2010. I 2012 er nivået på investeringene nær 39 prosent lavere enn i prognosebanen. Nedgangen tilsvarer om lag investeringsfallet i kjølvannet av den lave oljeprisen på slutten av 1990-tallet. For å rendyrke effekten av et fall i petroleumsinvesteringene er oljeprisen i denne beregningen imidlertid forutsatt uforandret fra prognosebanen.

Analysen er gjort med en versjon av KVARTS-modellen hvor også rente og kronekurs bestemmes. Dette har en stabiliserende effekt, ved at svakere vekst, lavere inflasjon og økt ledighet får Norges Bank til å senke styringsrenta. Dette fører igjen til svekket kronekurs, og det bedrer konkurransevnen til konkurranseutsatte bedrifter. Bedret konkurransevne bidrar isolert sett til økt aktivitet i industrien. Lavere renter gir også litt høyere boliginvesteringer og det demper nedgangen i husholdningssektorens inntekter.

Konsekvensene for norsk økonomi av fall i petroleumsinvesteringene er at en allerede kraftig nedgangskonjunktur forsterkes. Virkningene på BNP-veksten faller gjennom perioden etter hvert som lavere renter og svekket kronekurs demper de negative utslagene på økonomien. I 2012 er BNP Fastlands-Norge i underkant av 1 prosent lavere enn i prognosebanen. Det lavere aktivitetsnivået fører til lavere sysselsetting og høyere ledighet. Økningen i ledighet dempes av noe redusert arbeidstilbud, men i 2011 og 2012 er ledigheten likevel 0,4 prosentpoeng høyere enn i prognosebanen. Svekket lønnsomhet for næringslivet og høyere ledighet demper lønnsveksten, som blir om lag ¼ prosentpoeng lavere enn i prognosene de nærmeste tre årene. Inflasjonen er nær uendret siden virkningene av den reduserte lønnsveksten blir motvirket av en høyere importprisvekst fra den svekkede kronekursen.

Lavere oljeinvesteringer. Virkning på veksten i prosentpoeng hvor annet ikke fremkommer

	2010	2011	2012	2012 Avvik i nivå
BNP Fastlands-Norge	-0,4	-0,3	-0,2	-0,8
Sysselsetting	-0,3	-0,3	-0,1	-0,7
Ledighetsrate, endring i nivå	0,2	0,4	0,4	0,4
Lønn per normalårsverk	-0,3	-0,3	-0,2	-0,7
KPI	0,0	-0,1	0,0	-0,1
Petroleumsinvesteringene	-15,0	-15,0	-15,0	-38,7

2008 og da spesielt i andre halvår. I 4. kvartal 2008 var investeringene i fastlandsnæringene 4,0 prosent lavere enn i 4. kvartal 2007. Det var i hovedsak investeringsutviklingen innenfor tjenester som bidro til reduksjonen i denne perioden, men også innenfor industri og bergverk falt investeringene. I annen vareproduksjon var

det en liten investeringsøkning fra 4. kvartal 2007 til 4. kvartal 2008.

SSBs investeringsstilling fra november 2008 tyder på en klar nedgang i industriinvesteringene. De investeringer som industrien rapporterer for 2009 innebærer et fall på om lag 25 prosent fra det som ser ut til å bli resultatet for 2008. Normalt vil bedriftene oppjustere sine anslag gjennom året, men disse oppjusteringene er vanligvis mindre når man går inn i en nedgangskonjunktur. I SSBs siste konjunkturbarometer rapporteres det at et økende antall industriledere overveier å justere ned vedtatte investeringsplaner.

Vi regner med at industriinvesteringene vil falle med over 22 prosent i år og over 6 prosent neste år. Slike kraftige fall i investeringene er et kjennetegn ved en nedgangskonjunktur. Strengere utlånspraksis i bankene har denne gangen bidratt til nedgangen. I 2011 og 2012 antar vi at industriinvesteringene vil ta seg noe opp igjen. For fastlandsnæringene samlet anslår vi et investeringsfall på i overkant av 17 prosent i år og en ytterligere nedgang på nesten 10 prosent neste år. Nedgangen i 2009 tilsvarer 1,3 prosent av BNP i Fastlands-Norge. Også for fastlandsnæringene antar vi at investeringene vil ta seg opp samtidig med konjunkturomslaget i 2011.

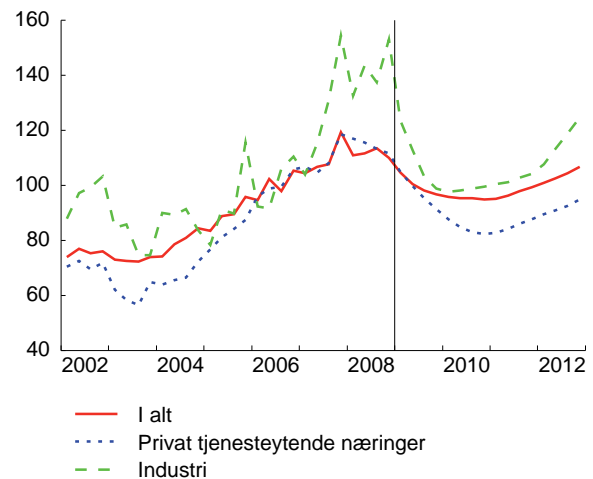
2.7. Stort eksportfall i 2009

Konjunkturomslaget internasjonalt gjennom 2008 bidro til at eksportveksten for tradisjonelle varer gikk klart ned. Veksten ble 4,8 prosent – ned fra den usedvanlig høye veksten året før på nær 9 prosent. Veksten holdt seg godt oppe i første halvår, men etter et lite fall i 3. kvartal viste de sesongjusterte tallene en nedgang på 3,5 prosent fra 3. til 4. kvartal. I 4. kvartal var eksporten av tradisjonelle varer 2,1 prosent lavere enn samme kvartal året før.

Det var særlig kjemiske og mineralske produkter, metaller og elektrisk kraft som hadde lavere vekst i 2008. Eksportveksten holdt seg imidlertid høy for verkstedsprodukter. Samlet eksport steg med 0,9 prosent i 2008 sammenlignet med 2007. Det var en nedgang fra 2,5 prosent året før. Det var spesielt lavere vekst i eksporten av tjenester som bidro til å trekke veksten ned i 2008. Den klart viktigste komponenten som trekker samlet eksport ned var imidlertid olje og naturgass. Den falt med om lag 2,5 prosent i både 2007 og 2008.

Prisene på tradisjonelle eksportvarer steg med 2,3 prosent i 2008 i forhold til 2007. Dette er om lag den samme utviklingen som året før, da prisene steg med 2,5 prosent. En nedgang i metallprisene på over 10 prosent bidro til å trekke prisene ned, mens en sterk prisvekst på raffinerte oljeprodukter og kjemiske råvarer bidro til å holde prisveksten oppe. For samlet eksport bidro den sterke prisveksten på råolje og naturgass på hele 26 prosent til at prisene steg med 13,7 prosent. Prisutviklingen gjennom 2008 er imidlertid en helt annen. Til tross for en sterk svekkelse av krona

Figur 2.8. Investeringer i Fastlands-Norge. Sesongjusterte volumindekser.. 2006=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

falt eksportprisene fra 3. til 4. kvartal med over 13 prosent, når en korrigerer for vanlige sesongvariasjoner. Nedgangen omfattet alle hovedgrupper, men var sterkst for olje og naturgass.

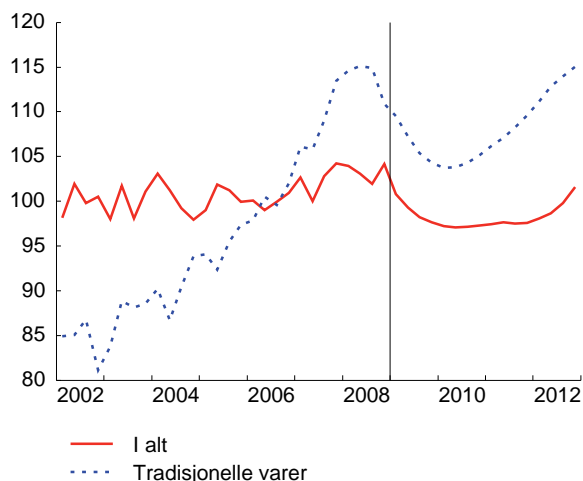
Vi legger til grunn at negative etterspørselsimpulser fra eksportmarkedene sammen med en betydelig nedgang i krafteksporten vil bidra til at eksporten av tradisjonelle varer går ned med nesten 7 prosent i år. Svekkelse av krona på årsbasis i 2009 demper eksportnedgangen. I 2010 reduseres de negative etterspørselsimpulsene fra eksportmarkedene, men en sterkere krone bidrar til å svekke den kostnadsmessige konkurransevnen. Eksporten av tradisjonelle varer faller med rundt 2 prosent i 2010. Gjennom 2011 og 2012 bedres konjunkturlene internasjonalt, og bidrar til at denne eksporten øker. Dermed kommer eksportveksten av tradisjonelle varer opp i knappe 6 prosent mot slutten av prognoseperioden. Eksporten av olje og naturgass ventes å falle i hele prognoseperioden med mellom en halv og 2 prosent hvert av årene i prognoseperioden. Utviklingen i eksporten av tradisjonelle varer er svakere enn i eksportmarkedene i hele prognoseperioden, noe som innebærer tap av markedsandeler.

2.8. Fortsatt fall i importen gjennom 2009

I perioden 2004 - 2007 har importveksten vært rundt 8 prosent årlig. Omslaget i norsk økonomi gjennom 2008 og nedgangen i de samlede investeringene har redusert importveksten kraftig. Importveksten ble på 4,2 prosent i 2008, ned fra 7,5 prosent året før.

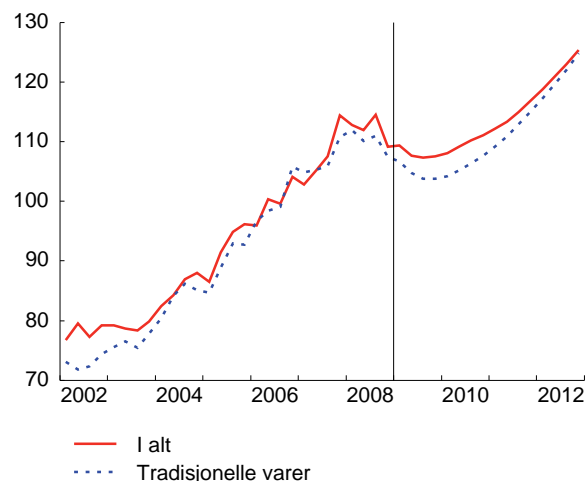
Importen ble redusert med 4,7 prosent fra 3. til 4. kvartal 2008. Denne importreduksjonen favnet bredt. Reduksjonen i import av tradisjonelle varer skyldes i hovedsak mindre import av metaller, tekstiler og personbiler. Så lav som importen av personbiler var i desember 2008 har den ikke vært i noen enkeltmåned siden januar 2000. Reduksjonen i importen av tjenester kan tilskrives mindre reisetrafikk.

Figur 2.9. Eksport. Sesongjusterte volumindekser. 2006=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.10. Import. Sesongjusterte volumindekser. 2006=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Fallet i prisen på metaller internasjonalt bidro sterkest til at importprisen på tradisjonelle varer ble redusert med 1,3 prosent fra 3. til 4. kvartal i fjor. Prisen på import av tjenester steg med 2,9 prosent i samme periode og kan i stor grad tilskrives høy prisvekst på import av reisetraffikktjenester. Prisveksten på reisetraffikktjenester må sees i sammenheng med den kraftige kronesvekkelsen gjennom 4. kvartal 2008.

Lavere innenlandsk etterspørsel, og spesielt et kraftig fall i investeringene, bidrar til at importen av tradisjonelle varer antas å bli redusert med 6 prosent i 2009. Dette representerer den største nedgangen i importen siden 1987. Importreduksjonen kan i stor grad tilskrives fallet i investeringene da disse har et høyt importinnhold (se temaboks 2.3 på side 32). Fra 2010 legger vi til grunn at veksten i innenlandsk etterspørsel tar seg opp og utenlandsk etterspørsel ventes å øke fra 2011. Økte investeringer i denne perioden fører til at importveksten øker relativt mer enn veksten i fastlandsøkonomien.

Importen vil i de nærmeste årene bli påvirket av forsvarets kjøp av helikoptre og fly. Forsvaret har bestilt 14 nye helikoptre og 4 nye Hercules fly til en totalramme på omlag 9,5 milliarder kroner. Flyene er ventet å bli importert i tidsrommet fram til og med 2011, mens leveringen av det første helikopteret er ventet i 3. kvartal 2009.

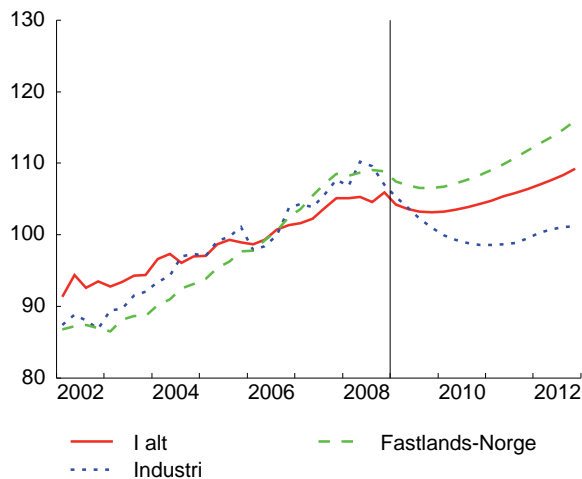
Den internasjonale nedgangskonjunktoren påvirker spesielt råvareprisene, men trolig vil også ferdigvareprisene på verdensmarkedet falle. Den forventede styrkingen av den importveide kronekursen fra dagens relativt svake nivå vil redusere importprisene ytterligere framover. Vi anslår at prisene på tradisjonelle importvarer vil falle gjennom de neste to årene. I 2011 antar vi at de vil stige som følge av neste internasjonale konjunkturoppgang.

2.9. Forsterket konjunkturedgang

Konjunkturedgangen – definert som vekst lavere enn trendvekst – slo inn i økonomien alt fra starten av 2008. Nedgangen ble forsterket på slutten av fjoråret. I følge sesongjusterte nasjonalregnskapstall falt BNP Fastlands-Norge med 0,2 prosent fra 3. til 4. kvartal 2008. Fra 4. kvartal 2007 til 4. kvartal 2008 økte BNP i fastlandsøkonomien med bare 0,4 prosent. Den sterke veksten gjennom 2007 resulterte i at BNP Fastlands-Norge på årsbasis likevel økte med så mye som 2,4 prosent fra 2007 til 2008.

BNP-tallene ovenfor er regnet i markedsverdi. Det har vært en klar nedgang i omsetningen av avgiftstunge produkter, slik som biler. BNP regnet i markedsverdi har blitt redusert som følge av dette. Regnet i basisverdi, der slike avgiftskomponenter trekkes ut, var veksten i BNP Fastlands-Norge gjennom 2008 på 1,3 prosent og på årsbasis var økningen 3,2 prosent. Forskjellen mellom BNP målt i markedsverdi og basisverdi er imidlertid kun knyttet til utviklingen gjennom fjorårets tre første kvartaler. Veksten fra 3. til 4. kvartal er den samme. Omslaget til lavere vekst er dermed enda sterkere når BNP måles i basisverdi.

Når en ser på enkelte næringer og grupper av næringer måles bruttoproduktet alltid i basisverdi. Gruppert etter hovedkategorier av næringer var den klart største nedgangen fra 3. til 4. kvartal i fjor å finne i industri og bergverk med -2,4 prosent, noe som tilsvarer en årsrate på -9,2 prosent. I annen vareproduksjon falt bruttoproduktet 0,5 prosent. Privat tjenesteyting, som er den desidert største gruppen, økte med bare 0,1 prosent. Produksjonen i offentlig forvaltning skilte seg ut, som en ville vente, med en aktivitetsvekst på 0,5 prosent. På årsbasis var veksten fra 2007 til 2008 svært lik for alle hovedgruppene, mellom 2,9 og 3,5 prosent. Det reflekterer blant annet at den sterke veksten gjennom 2007 var bredt basert, men klart lavest i offentlig forvaltning.

Figur 2.11. **Bruttonasjonalprodukt. Sesongjusterte volumindekser. 2006=100**

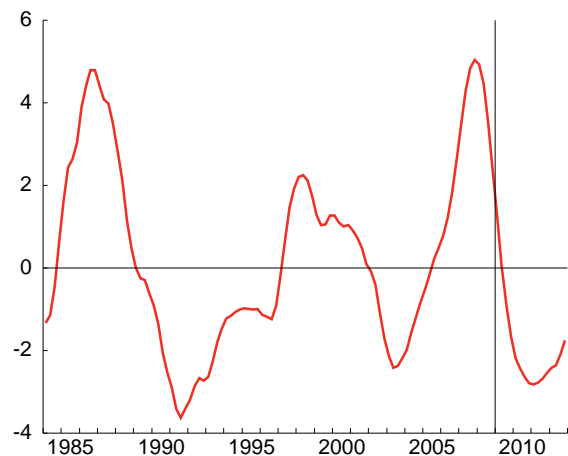
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Innenfor hovedgruppene er det store forskjeller i aktivitetsutviklingen fra 3. til 4. kvartal i fjor. I industrien gikk det spesielt dårlig med råvarebaserte næringer. Dette har sammenheng både med den svake utviklingen på verdensmarkedene og lav etterspørsel etter varer til bygg og anlegg som følge av den svake aktiviteten der. På den annen side var det fremdeles vekst i næringer med store leveranser knyttet til petroleumsinvesteringer. Også i næringsmiddelindustrien og i forlag og grafisk industri har aktivitetsnivået holdt seg godt oppe.

Det har vært fokusert mye på problemene i bygge- og anleggsnæringen. I følge KNR var nedgangen i 4. kvartal i fjor ikke veldig mye større enn for gjennomsnittet, og utviklingen gjennom de tre første kvartalene i 2008 var i følge KNR faktisk litt bedre enn for resten av det fastlandsbaserte næringslivet. Næringen skiller seg fra de andre ved at nedgangen satte inn alt i 2. kvartal 2007 og at veksten på årsbasis i 2008 derfor er mye svakere enn for de aller fleste andre næringer. I private tjenesteytende næringer har utviklingen gjennom 2008 vært meget svak for varehandel og reparasjon av kjøretøy og transport, mens nedgangen i 4. kvartal har vært kraftigst for hotell- og restaurantnæringen. Også den store næringen forretningsmessig tjenesteyting gikk noe ned i 4. kvartal. I motsatt ende kommer post og telekommunikasjon med klar vekst gjennom hele 2008.

Det siste konjunkturbarometeret, som er basert på intervjuer i 4. kvartal, viser en sterkt stigende pessimisme blant industriledere. Det er nå klart flere som venter lavere enn høyere produksjon, mens det var en overvekt av optimister kvartalet før. Det er en kraftig økning i antallet som identifiserer markedsforholdene som begrensende faktor for produksjonen, mens det er sterk nedgang i antallet som identifiserer tilgangen av produksjonsfaktorer som begrensende.

Til tross for at leveransene til petroleumsvirksomheten og husholdningenes konsum vil holde seg oppe og

Figur 2.12. **BNP Fastlands-Norge. Avvik fra beregnet trend i prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

leveransene til offentlig sektor vil øke, venter vi at industriproduksjonen skal fortsette å falle gjennom hele inneværende år. Nedgangen vil først og fremst ramme den eksportorienterte delen av industrien. Dermed vil det bli store næringsvise forskjeller i utviklingen, også internt i industrien. Vi venter at bruttoproduktet i industrien som årsgjennomsnitt vil falle med rundt 4 prosent både i år og i 2010. Etter om lag nullvekst i 2011 ligger det an til en viss produksjonsøkning i 2012 da eksporterende næringer vil oppleve langt bedre markedsforhold.

Også i private tjenesteytende næringer regner vi med at aktivitetsnivået vil falle i tiden framover. Aktivitetsnivået i virksomhet som i stor grad er rettet mot husholdningene vil kunne øke litt ut i året. Virksomhet som i hovedsak er rettet mot offentlig sektor vil gjennomgående øke aktiviteten framover. Generelt svak aktivitetsutvikling i næringslivet bidrar til at leveransene av produktinnsats reduseres. Dette rammer store deler av private tjenesteytende næringer. Samlet sett ligger det derfor an til at produksjonen vil falle fra 2008 til 2009.

Til tross for mange nye offentlige byggeprosjekter, regner vi med at produksjonen i bygge- og anleggsvirksomheten vil falle klart i år. Boligbyggingen er i sterk nedgang og vi regner med en meget svak utvikling for næringsbygg framover. I 2011 og 2012 vil produksjonen igjen kunne øke.

Produksjonen i offentlig forvaltning vil øke markert både i år og i resten av prognoseperioden. I år er økningen ekstra sterk og vil med det begrense nedgangen i BNP Fastlands-Norge. Som årsgjennomsnitt anslår vi likevel en nedgang på 1,7 prosent. Vi regner med at den sterke konjunkturedgangen bremses mot slutten av inneværende år, men at konjunkturbunnen først passeres i første halvår 2011. Som årsgjennomsnitt anslås BNP Fastlands-Norge å øke med 1 prosent i 2010. De

positive impulsene fra konjunkturoppgangen i utlandet vil imidlertid dempes av høyere renter, samt mindre ekspansive impulser fra finanspolitikken. Det ligger heller ikke an til noen drahjelp fra oljevirkosomheten, hvor aktivitetsnivået vil holde seg relativt stabilt både når det gjelder produksjon og investering fram til 2012 da det går litt ned. Produksjonsøkningen i Fastlands-Norge i 2011 og 2012 blir derfor neppe veldig sterk, og vi venter ikke noen konjunkturoppgang i norsk økonomi før helt i slutten av prognoseperioden.

2.10. Mot et todelt arbeidsmarked

Ifølge nasjonalregnskapet har sysselsettingen økt sterkt siden begynnelsen av 2006. I 2007 var veksten på 4,1 prosent, eller 100 000 personer. Dette er den høyeste årlige sysselsettingsveksten som er registrert på mer enn 40 år. I konjunkturoppgangene på 1970-, -80- og -90-tallet var årsveksten på det meste om lag 60 000 personer. På årsbasis ble sysselsettingsveksten litt mer dempet i 2008, med en vekst på 3,2 prosent. Sesongjustert var veksten stabil gjennom de tre første kvartalene i fjor, men i 4. kvartal skjedde det et markert omslag i arbeidsmarkedet. Foreløpige nasjonalregnskapstall viser en sesongjustert sysselsettingsnedgang på 0,4 prosent fra 3. til 4. kvartal i fjor. Nedgangen var sterkest innen transporttjenester og i industrien, med nedgang på henholdsvis 1,6 og 1,1 prosent. I varehandelen og finansiell- og forretningsmessig tjenesteyting var nedgangen på litt under 1 prosent, mens bygge- og anleggsnæringen opplevde et fall på 0,4 prosent. I kommunesektoren var det uendret sysselsetting, og sammen med noe økt bemanning i statsforvaltningen bidro dette til å begrense nedgangen i samlet sysselsetting i 4. kvartal.

Utvidelsen av EU med nye medlemsland fra Øst-Europa 1. mai 2004 har ført til økt arbeidsinnvandring til Norge. Det er vanskelig å måle omfanget av arbeidsinnvandringen, blant annet som følge av et økende omfang av kortvarig arbeidsinnvandring. Alle borgere fra land utenfor Norden som ønsker å ta arbeid i Norge må imidlertid som hovedregel ha arbeidstillatelse fra Utlendingsdirektoratet. Antall gyldige tillatelser den første i hver måned var i gjennomsnitt 96 000 i 2008, en vekst på 26 000 fra året før. 1. januar 2009 var beholdningen av gyldige arbeidstillatelser 17 000 flere enn på samme tidspunkt i 2008. Den sterke veksten i arbeidstillatelsene har altså avtatt noe.

Trolig har tegn til et svakere arbeidsmarked i slutten av 2008 redusert veksten i arbeidsstyrken. Ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) økte arbeidsstyrken med 53 000 personer fra 4. kvartal 2007 til 4. kvartal 2008, mot en økning på hele 86 000 personer i samme periode året før. Sesongjusterte tall viser at omslaget i arbeidsmarkedet høsten 2008 har gått sammen med en ytterligere nedgang i veksttakten. Nedgangen har dempet utslaget av den lavere sysselsettingen på arbeidsledigheten. Likevel har ledigheten økt markert siden høsten i fjor. Da hadde sesongjustert ledighet ligget stabilt rundt 2,5 prosent siden tidlig i 2007.

AKU publiserer sesongjusterte tall som tre måneders glidende gjennomsnitt. I perioden oktober-desember 2008 var den sesongjusterte ledigheten kommet opp i 2,9 prosent eller 76 000 personer. Dette innebærer en økning på 13 000 personer på tre måneder.

Den registrerte ledigheten hos Arbeids- og velferdsetaten har i hovedsak fulgt den samme utviklingen som AKU-ledigheten. Arbeids- og velferdsetaten har imidlertid også publisert ledighetstall for januar i år. Fra utgangen av august i fjor til utgangen av januar i år har antall registrerte helt ledige økt med litt under 20 000 personer sesongjustert, til 58 600 personer eller 2,4 prosent. Nivået på ledigheten ved utgangen av januar 2009 var høyest i yrker innen bygg og anlegg med 5,2 prosent. Antall ledige bygge- og anleggsarbeidere hadde da økt med 130 prosent fra samme tidspunkt året før. Antall ledige industriarbeidere økte med 75 prosent i samme periode, og utgjorde ved utgangen av januar i år 4,1 prosent av industriarbeiderne.

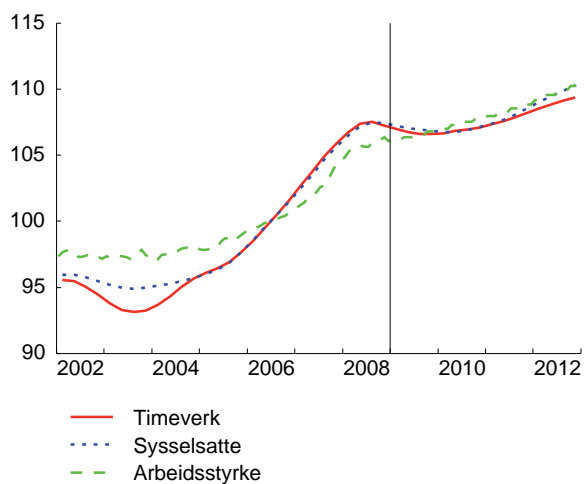
Norsk industri har opplevd sterk aktivitetsvekst de siste årene. Med utsikter til betydelig nedgang i verdensøkonomien må en imidlertid forvente at nedgangen gjennom 2008 forsterkes i år og neste år. Særlig markert vil nedgangen bli for den eksportrettede industrien. Nedgangen dempes av fortsatt høye petroleumsinvesteringer, samt en mindre nedgang i etterspørselen etter industrivarer fra Fastlands-Norge. Etter en samlet vekst i antall lønnstakere i industrien på 36 000 i perioden 2005-2008, ser vi for oss en nedgang på om lag 40 000 fra 2008 til 2011. Også innen bygge- og anleggsnæringen vil sysselsettingen utvikle seg svakt framover. Markert lavere byggeaktivitet og en betydelig nedgang i næringsinvesteringene bidrar til det. Fra et toppnivå på 167 000 sysselsatte lønnstakere i bygge- og anleggsnæringen i 2008, anslår vi en nedgang på omtrent 27 000 lønnstakere i denne næringen fram mot 2011.

De private tjenesteytende næringene vil også oppleve en betydelig sysselsettingsnedgang i 2009 og 2010, men gjennom 2010 tror vi utviklingen snur i flere av disse næringene. Sammen med en klar sysselsettingsvekst i offentlig sektor innebærer denne utviklingen en todeling av arbeidsmarkedet i 2010 og 2011, der industrien og bygge- og anleggsnæringen sysselsetter færre og de tjenesteytende næringene sysselsetter flere.

Samlet sett forventer vi at sysselsettingsnedgangen fra i fjor høst fortsetter gjennom 2009 og 2010. På årsbasis venter vi en nedgang på henholdsvis 0,4 og 0,2 prosent. I 2011 og 2012 vil veksten i norsk økonomi ta seg opp og bidra til økt sysselsetting igjen. Vi forventer en årlig vekst på 1,0 prosent i 2011 og 1,7 prosent i 2012.

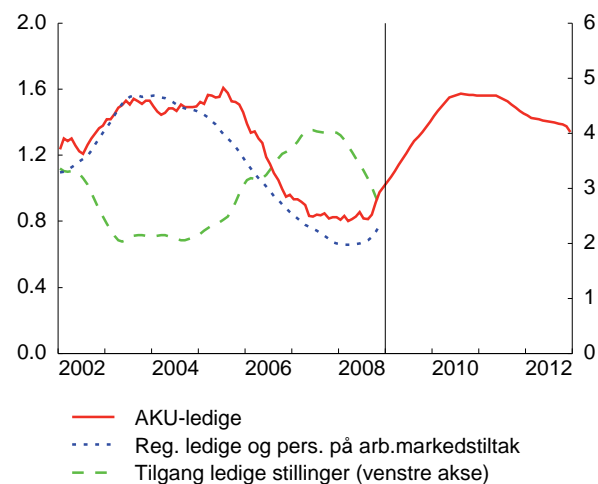
Med svake utsikter for arbeidsmarkedet og spesielt vanskelige tider i bygge- og anleggsnæringen og i industrien, antar vi at arbeidsinnvandringen avtar noe framover. Ledighetstallene fra Arbeids- og velferdsetaten tyder på at ledigheten stiger raskere blant arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa enn blant nordmenn. En del

Figur 2.13. Arbeidsstyrke, sysselsetting og timeverk. Sesongjusterte og glattede indekser. 2006=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.14. Arbeidsledige og tilgangen på ledige stillinger. Prosent av arbeidsstyrken. Sesongjustert og glattet

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå.

av disse har ikke krav på ledighetstrygd. Dette bidrar trolig til at flere innvandrere vender tilbake til hjemlandet. I tillegg innebærer utviklingen i arbeidsmarkedet at yrkesfrekvensene blant nordmenn vil gå ned, særlig blant yngre aldersgrupper som kanskje heller velger videre utdanning. Med fortsatt høy netto arbeidsinnvandring vil nedgangen i yrkesfrekvensene likevel ikke være tilstrekkelig til å redusere arbeidstilbudet. Ved inngangen til 2009 lå arbeidsstyrken på et rekordhøyt nivå, og på årsbasis innebærer våre prognoser for 2009 en arbeidsstyrke som ligger 0,7 prosent høyere enn det gjennomsnittlige nivået i 2008. Deretter har vi lagt til grunn at veksten i arbeidsstyrken kommer opp i om lag 1 prosent.

Svak sysselsettingsutvikling de neste par årene og fortsatt vekst i arbeidsstyrken samlet sett innebærer at ledigheten vil øke markert gjennom 2009 og 2010. Målt som årgjennomsnitt øker ledigheten fra 2,6 prosent i 2008 til 4,7 prosent i 2010 og 2011. Dette innebærer en økning til 125 000 ledige. Med drahjelp fra økt offentlig sysselsetting og økende sysselsetting i en del private tjenestenæringer kan ledigheten komme noe ned igjen gjennom 2011 og i 2012. På årsbasis anslår vi ledigheten til 4,2 prosent i 2012.

2.11. Lønnsvekst som under solidaritetsalternativet

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte lønn per normalårsverk med 5,7 prosent fra 2007 til 2008, mot 5,6 prosent året før. I fjor økte årslønnen ifølge Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene med 6 prosent, 0,3 prosentpoeng mer enn lønn per normalårsverk. Årslønnen skiller seg fra lønn per normalårsverk ved at den ikke inkluderer overtidsbetaling og ved at den ikke påvirkes av endringer i langtidssykefraværet. Forskjellen i lønnsutviklingen i 2008 mellom disse to lønnsbegrepene skyldes at redusert overtidsbetaling og økt langtidssykefravær bidro til å trekke lønn per

normalårsverk ned, se kapittel 8 for en nærmere omtale av dette.

Veksten i lønn per normalårsverk i industrien ble 5,4 prosent i fjor. Der falt overtidsbetalingen markert. Ellers var lønnsveksten særlig sterk i statsforvaltningen, med 6,3 prosent. I kommuneforvaltningen var veksten 6,0 prosent. I de private tjenesteytende næringene ble gjennomsnittslønnen trukket ned av betydelige strukturendringer innen varehandelen der mange nye ansatte hadde et lavt lønnsnivå. Samlet lønnsvekst i private tjenesteytende næringer ble 5,5 prosent.

Norske industribedrifter har hatt svært god lønnsomhet gjennom store deler av 2000-tallet. Dette har kommet samtidig med lav konsumprisvekst, og har således gitt lønnsstakerne høy reallønnsvekst. Vi må tilbake til 1960-tallet for å finne en tilsvarende reallønnsvekst som hittil på 2000-tallet. Da de internasjonale konjunktorene tok til å falle i 2007, snudde den positive utviklingen for industribedriftene. Nedgangen utviklet seg til et kraftig tilbakefall i den globale etterspørselen etter industrivarer som følge av at finanskrisen eskalerte høsten 2008. Sammen med en høy lønnsvekst i industrien i 2008 har dette bidratt til betydelig svekket lønnsomhet i industrien. Et mål for lønnsomheten er lønnskostnadens andel av den samlede verdiskapningen. Lønnskostnadsandelen i industrien, som før 2000-tallet aldri var lavere enn 70 prosent, var nede i 64 prosent i 2006 og 2007. Som følge av omslaget i fjor, økte den igjen til vel 67 prosent som årgjennomsnitt i 2008.

Den reduserte lønnsomheten i næringslivet, raskt økende ledighet og lavere konsumprisvekst legger til rette for svært moderate lønnstillegg i årene framover. Den ekspansive finanspolitikken i Norge og fortsatt inntektsvekst for norske husholdninger bidrar imidlertid etter hvert til å stabilisere det norske arbeidsmarkedet, selv med fortsatt svak utvikling i industriproduksjonen.

Dette kan skape et press i lønnsdannelsen, der industrien normalt er lønnsledende. Våre lønnsanslag forutsetter at industrilønningene beholder sin lønnsledende rolle også i en slik situasjon. Det innebærer lav lønnsvekst gjennom hele vår prognoseperiode. Perioden kan således på flere måter minne om perioden etter den norske bankkrisen på begynnelsen av 1990-tallet. På 1990-tallet ble lønnsdannelsen omtalt som solidaritetsalternativet. I løpet av denne perioden kom lønnsveksten ned i nær 3 prosent tre år på rad. I våre prognoser blir lønnsveksten litt høyere enn dette. I 2010 antar vi en lønnsvekst på 3,2 prosent, før den stiger til henholdsvis 3,5 og 4,3 prosent i 2011 og 2012.

I 2009 vil den gjennomsnittlige lønnsveksten bli holdt oppe av at det ble gitt store tillegg sent i fjor, og fordi det i kommuneoppkjørene i fjor allerede ble vedtatt tillegg for 2009. Vårt anslag innebærer en samlet lønnsvekst på 3,8 prosent. Dette anslaget innebærer små eller ingen tillegg i de ordinære lønnsoppkjørene, og forutsetter i tillegg at overtidsbruk og bonusutbetalinger reduseres. Strukturendringer kan trekke lønnsnivået opp, ved at det ofte er de lavest lønte som mister jobben i nedgangstider.

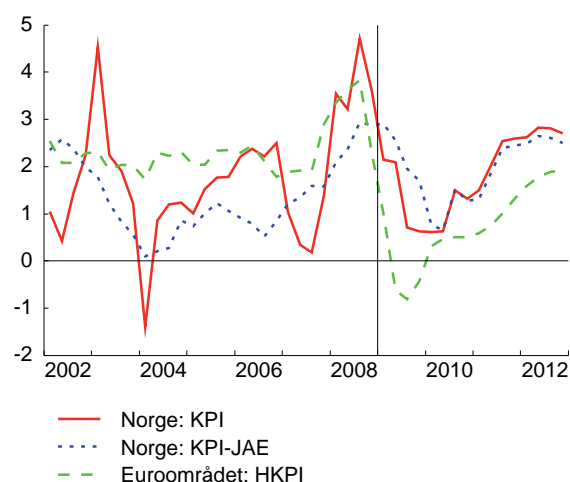
2.12. Turbulent prisbilde

Konsumprisindeksen (KPI) økte fra 2007 til 2008 med 3,8 prosent, den høyeste årsveksten siden 1990. Kraftig vekst i energiprisene, særlig elektrisitet, ga et bidrag på om lag en tredjedel av prisveksten. Reelle avgiftsendringer bidro med 0,1 prosentpoeng. Den underliggende inflasjonen målt ved 12-månedersveksten i konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var 2,6 prosent, omtrent som inflasjonsmålet og den høyeste årsveksten siden 2002.

Fjoråret var et turbulent år også når det gjelder prisstigningen. Målt på 12-månedersbasis nådde veksten i KPI en topp i oktober på 5,5 prosent, den høyeste månedsobservasjonen siden 1988. To måneder senere var prisstigningen kommet ned i 2,1 prosent. Utviklingen i energiprisene var den dominerende forklaringsfaktoren bak nedgangen. Det var også et markert fall i underliggende inflasjon. I oktober var 12-månedersveksten i KPI-JAE 3,3 prosent, den klart høyeste i de vel åtte årene det foreligger offisielle målinger. I desember var den underliggende inflasjonen kommet ned i 2,6 prosent. Dette skjedde til tross for at krona ble betydelig svekket gjennom fjorårets fire siste måneder. En slik kronesvekkelse vil normalt gi høyere priser på importerte varer

Når en justerer for normale sesongvariasjoner og ser på prisstigningen fra måneden før, ble toppen for veksten i KPI-JAE nådd i juli 2008. Da hadde den stort sett økt i over to år, og det var vel et halvt år etter at norske konjunkturer slo om til nedgang. En oppsplitting av KPI-JAE etter leverende sektor viser at det har vært økende inflasjonsimpulser på 12-månedersbasis fra alle hovedgrupper fra midten av 2007 og fram mot toppen i oktober i fjor. Også nedgangen deretter gjenfinnes i alle

Figur 2.15. Konsumprisindeksen. Prosentvis vekst fra samme kvartal året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

hovedgrupper bortsett fra en klar økning for husleie og en svak økning for importerte varer i januar.

Inflasjonsøkningen inntil i fjor høst kan knyttes til økte innenlandske kostnader, økte marginer, økte internasjonale råvarepriser inkludert energi og globalt økende inflasjon. I det siste jordbruksoppkjøret ble det også avtalt at en vesentlig del av bøndenes inntektsvekst skulle komme gjennom økte priser, noe som har bidratt til å trekke opp prisene på norskproduserte jordbruksvarer. Energi er en kostnadskomponent i nesten all produksjonsvirksomhet. I følge beregninger på SSBs makroøkonomiske modell KVARTS bidro prisendringene på råolje og elektrisitet fra 2007 til 2008 til å øke KPI-JAE med 0,4 prosent. Da er virkningene via andre verdensmarkedspriser enn energi ikke tatt med.

De siste måneders nedgang i inflasjonen kan i noen grad føres tilbake til en reversering av faktorene som tidligere drev inflasjonen opp. I kjølvannet av den forsterkede internasjonale konjunkturedgangen har verdensmarkedsprisene på råvarer inkludert energi gått kraftig ned. Den norske konjunkturedgangen kan også ha bidratt, blant annet ved at marginene i varehandelen er redusert. Det ble synliggjort av uvanlig stort innslag av salg i julehandelen.

I tiden framover vil det fortsatt være sterke impulser som påvirker inflasjonen i Norge i forskjellige retninger. Fallet i internasjonale råvarepriser vil virke med tidsforsinkelse på prisene til norske husholdninger, og den kraftige internasjonale konjunkturedgangen vil redusere verdensmarkedsprisene på ferdigvarer. Klart lavere norsk lønnskostnadsvekst og fortsatt press på marginene i varehandelen vil også bidra til å trekke inflasjonen ned.

I starten av en konjunkturedgang er arbeidskraftsproduktiviteten normalt svak. Produksjonen går ned og det

tar tid før arbeidsstokken tilpasses en lavere produksjon. Slik var det også i fjor. Vi regner med at produktiviteten tar seg opp i år, men at produktivitetsveksten fremdeles vil være på et lavt nivå. Dette vil likevel være en impuls i retning av lavere inflasjon i år enn i fjor. Framover øker produktivitetsveksten og dette virker dependende på inflasjonen.

I motsatt retning trekker kronesvekkelsen i fjor høst. Selv om utviklingen er snudd og krona har styrket seg kraftig gjennom januar i år, er krona fremdeles svakere enn gjennomsnittet i fjor. Dette vil bidra til dyrere import. I tillegg vil den svake krona i fjor høst påvirke prisene i norske butikker med en tidsforsinkelse. Vi venter imidlertid at krona fortsetter å styrke seg gjennom de kommende to årene. Dette vil bidra til å trekke inflasjonen ned i lang tid framover. Den samlede isolerte effekten av disse valutakursbevegelsene er trolig at inflasjonen trekkes opp en tid framover, kanskje ut inneværende halvår, og deretter ned.

Som årsgjennomsnitt anslås veksten i KPI-JAE å reduseres til 2,3 prosent i år. På årsbasis ventes kronestyrkingen å bli spesielt sterk i 2010. Dette bidrar til at veksten i KPI-JAE da anslås til å komme ned i 1 prosent. Deretter øker inflasjonen i de neste to årene, og kommer i følge beregningene opp i overkant av 2,5 prosent i 2012.

Svakere konjunkturutsikter i Nord-Europa og lave priser på råolje og kull har bidratt til at terminprisene i kraftmarkedet er redusert siden vår forrige konjunkturrapport. Det ligger nå an til at kraftprisene reduseres fra 2008 til 2009. Nettleien har imidlertid økt. Vi anslår at årsgjennomsnittet av de samlede elektrisitetsprisene til husholdningene fra 2008 til 2009 faller med om lag 5 prosent. På våren ventes de å ligge klart høyere enn på samme tidspunkt i fjor, mens det motsatte er tilfelle for annet halvår. Elektrisitetsprisene ventes å falle litt også fra 2009 til 2010. I årene deretter legger vi til grunn at elektrisitetsprisene om lag vil følge den generelle prisstigningen.

I forhold til en inflasjonsjustering av avgiftene med vårt anslag på prisveksten bidrar det vedtatte avgiftsopplegget for 2009 til å trekke prisstigningen opp med 0,1 prosentpoeng. Det er spesielt avgiftene på mineralvann som er økt mye. Som vanlig legger vi til grunn at avgiftsopplegget ikke endres i løpet av 2009 og at avgiftsatsene inflasjonsjusteres i resten av prognoseperioden.

Prisutviklingen på råolje bidro til høye bensinpriser langt ut i 2008. Fallet i oljepris deretter bidrar til å trekke ned den samlede konsumprisveksten i 2009, og vi anslår nå en KPI-vekst på 1,4 prosent. Det er lagt til grunn at oljeprisen vil øke noe fra og med andre halvår i år. Dette bidrar til at veksten i KPI ventes å bli noe høyere enn for KPI-JAE i årene 2011-2012.

Temaboks 2.2. Kraftmarkedet framover

I 2008 var den gjennomsnittlige systemprisen på kraft i Nord Pool-området 36,9 øre/kWh, en oppgang fra 22,4 øre/kWh i 2007. Gjennomsnittsprisen de 48 første dager i 2009 er 37,4 øre/kWh. Terminprisene på Nord Pool fra 17. februar i år indikerer en gjennomsnittlig systempris på 31,2 øre per kWh for 2009, en prisnedgang på 15 prosent fra 2008. Elektrisitetsprisen som husholdningene betaler (inkludert nettleie og avgifter), slik den måles i konsumprisindeksen, anslås å falle med om lag 5 prosent fra 2008 til 2009. Det ligger an til at prisene kan falle ytterligere noe i 2010.

2008 var litt varmere enn 2007 og gjennomsnittet for tiårsperioden 1999-2008. I forhold til 2007 bidrar dette isolert sett til å redusere elektrisitetsforbruket med i underkant av 1 TWh. På den annen side økte kraftforbruket som følge av høyere økonomisk aktivitet, mens høyere kraftpriser trakk forbruket ned. Samlet bidro dette til en økning i kraftforbruket på 1,8 TWh, slik at totalt kraftforbruk i 2008 var 1,0 TWh høyere enn i 2007. Nedgang i økonomisk aktivitet i 2009 sammenlignet med 2008 innebærer redusert kraftforbruk. Noe lavere forventet kraftpris for næringsliv og husholdninger trekker i motsatt retning. Med en antagelse om temperaturforhold resten av året lik gjennomsnittet for tiårsperioden 1999-2008, vil samlet brutto kraftforbruk i alminnelig forsyning kunne gå ned med om lag 1 TWh på årsbasis sammenlignet med 2008. For kraftintensiv industri og elektrokjeler kan det ligge an til at kraftforbruket samlet går ned med om lag 1 TWh. Norsk totalforbruk av kraft i 2009 kan da bli om lag 127 TWh mot 129 TWh i fjor.

I midten av februar i år var magasinbeholdningen 6,5 prosent under normalen og snømengden i fjellet litt lavere enn hva som har vært normalt på dette tidspunktet. Gasskraftverket på Kårstø, med en årsproduksjon på opptil 3,5 TWh har hatt liten produksjon siden oppstart høsten 2007, men nå kan det ligge an til at kraftproduksjonen i 2009 blir betydelig etter at driften settes i gang for fullt fra slutten av februar. En norsk totalproduksjon på rundt 128 TWh i 2009, 14 TWh mindre enn i 2008, er da forenlig med at magasinutfyllingen ved utgangen av 2009 er noe under normalnivået. Netto eksport av kraft vil i så fall falle fra i underkant av 14 TWh i 2008 til 1 TWh i 2009.

Terminprisen på Nord Pool for 2010 er noe lavere enn forventet gjennomsnittlig systempris for 2009, men deretter indikerer terminprisene gradvis stigende systempriser. Terminprisen for 2012 er litt høyere enn det gjennomsnittlig systempris for 2009 ligger an til å bli. Selv om terminprisene for de nærmeste årene ikke varierer mye, er utfallsrommet for framtidige kraftpriser i Norge stort. Variasjoner i tilsig til vannmagasinene kan medføre store utslag i norske kraftpriser. Framtidige kull-, gass- og CO₂-kvotepreiser er også usikre. Disse prisene bestemmer i stor grad kraftprisene på Kontinentet og påvirker indirekte de norske og nordiske kraftprisene. I den nærmeste femårsperioden er det ikke usannsynlig at kraftprisen i Norge for et enkelt år kan bli så lav som 20 øre/kWh eller så høy som 60 øre per kWh.

2.13. Reduserte overskudd i utenriks-økonomien

Med unntak for 2007 har handelsbalansen overfor utlandet vist økende overskudd hvert år siden 2002. I løpet av disse seks årene har overskuddet mer enn doblet seg, og nådde 465 milliarder kroner i 2008 i følge foreløpige nasjonalregnskapstall. Det er en økning på vel 100 milliarder kroner i forhold til 2007, og 75 milliarder kroner mer enn overskuddet i 2006. De store og økende overskuddene kan i hovedsak tilskrives olje- og gassseksporten, samt sterkere vekst i prisene på norske eksportvarer enn i prisene på importvarer. Målt i norske kroner har oljeprisen mer enn doblet seg i løpet av de seks årene. Holdes olje og gass utenfor, viser handelsbalansen et økende underskudd hvert år siden 2002. Driftsbalansen overfor utlandet følger utviklingen i handelsbalansen, men på et litt lavere nivå ettersom rente- og stønadsbalansen har vist et underskudd på mellom 1 og vel 17 milliarder kroner årlig siden 2002. For 2008 viser foreløpige beregninger et underskudd på 16 milliarder kroner, slik at overskuddet på driftsbalansen beregnes til 449 milliarder kroner. Det utgjør nesten 18 prosent av BNP.

Selv om 2008 ga et rekordhøyt overskudd i utenriks-handelen med varer og tjenester, er utviklingen gjennom siste halvdel av året mindre positiv. I hvert av årets to siste kvartaler falt handelsoverskuddet i forhold til kvartalet før, fra et rekordhøyt nivå på 129 milliarder kroner i 2. kvartal til om lag 102 milliarder kroner i 4. kvartal. Mye av utviklingen kan tilbakeføres til oljepris-fallet, men også priser for andre viktige eksportprodukter falt kraftig. I 4. kvartal ga en generelt svak kronekurs positive impulser til verdien av samlet eksport, og dempet dermed den negative effekten av fallende priser på verdensmarkedene. En klar volumvekst i petroleumseksporten bidro også til at handelsoverskuddet holdt seg brukbart oppe i 4. kvartal.

Den internasjonale konjunkturedgangen vil ventelig redusere overskuddene på handelsbalansen med utlandet kraftig i årene som kommer. En dypere konjunkturedgang ute enn hjemme og en forventet sterkere krone vil medføre en svakere utvikling i eksporten enn i importen. For 2009 antar vi en nærmere halvering av gjennomsnittlig oljepris i norske kroner i forhold til 2008. Det bidrar vesentlig til at overskuddet på handelsbalansen beregnes til å bli mer enn halvert i forhold til 2008. Anslaget for 2009 på 225 milliarder kroner er litt under overskuddet i 2004. I 2010 venter vi at økende import bidrar til å redusere overskuddet ytterligere, til om lag 195 milliarder kroner. Det er lavere enn overskuddet i 2003.

I perioden 2010-2012 ventes handelsoverskuddet igjen å øke, først som følge av stigende oljepris, og deretter også som følge av en bedring av bytteforholdet for tradisjonelle varer i takt med konjunkturoppgangen. I løpet av de tre årene beregnes handelsoverskuddet å vokse fra under 200 milliarder kroner til nesten 250 milliarder kroner. Rente- og stønadsbalansen ventes å

holde seg negativ i hele prognoseperioden, i området 8-10 milliarder kroner. Dermed vil overskuddet på driftsbalansen ligge litt under – men ellers følge – bevegelsene i handelsoverskuddet. Overskuddet på driftsbalansen for årene 2010-2012 er nær nivåene fra 2002-2004. Overskuddet som andel av BNP anslås til godt under 10 prosent hvert år i hele prognoseperioden. Det er de klart laveste andelene siden årtusenskiftet, og illustrerer følgene av den sterke internasjonale lavkonjunkturen for en liten åpen økonomi.

2.14. Stor usikkerhet i anslagene

Statistisk sentralbyrå presenterte sine første kvantifiserte konjunkturprognoser for norsk økonomi i 1988, og har siden 1990 med få unntak publisert prognoser for minst to år fram i tid i februar/mars, mai/juni, september og november/desember hvert år. Vi gir her en evaluering av prognosevirksomheten. Evalueringen tar for seg tre viktige makroøkonomiske størrelser: Veksten i konsumprisindeksen (KPI), veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge og arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken (AKU). Det undersøkes spesielt om anslagene har avveket systematisk fra de observerte verdier av ledighet og KPI og de første foreløpige BNP-tall fra nasjonalregnskapet. I tillegg ser vi på spredningen i avvikene. Analysen benyttes også til å si noe om usikkerheten i anslagene for 2009 og 2010 som publiseres nå.

Det er ofte avvik mellom de foreløpige BNP-tallene som publiseres i februar/mars året etter regnskapsåret (Utsynsregnskapet), og de endelige tallene som normalt først er klare nærmere to år senere. De «endelige» tallene kan dessuten bli revidert i forbindelse med periodiske revisjoner hvor ny statistikk innarbeides eller ved omlegginger av beregningsprinsipper. Vi benytter likevel foreløpige BNP-tall fra Utsynsregnskapet som «fasit» av tre grunner. For det første foreligger ikke endelige regnskapstall for årene etter 2006. Anslagene for disse årene må derfor uansett sammenlignes med foreløpige regnskapstall. For det andre er prognosene laget med utgangspunkt i foreløpige – ikke endelige – regnskapstall for den nære forhistorien. For det tredje ble det ved hovedrevisjonene i 1995, 2002 og 2006 foretatt endringer i definisjoner, som innebar at prognoser og endelige tall ikke knytter seg til samme målesystem. Våre prognoser for BNP Fastlands-Norge i 2006 og 2007 hadde for eksempel blitt annerledes dersom vi hadde brukt den nye definisjonen på prognosetidspunktene.

Hvor gode har anslagene vært?

Figurene 2.16, 2.17 og 2.18 viser utviklingen over tid i det absolutte avviket mellom anslag og foreløpig regnskap for henholdsvis veksten i BNP for Fastlands-Norge, KPI samt nivået på AKU-ledigheten. Av figurene framkommer det at mens prognosene for AKU-ledigheten har blitt bedret over tid, har den betydelige undervurderingen av BNP-veksten i 2006 og 2007 ført til at en klar negativ trend i prognosefeilene fram til og med 2005 har blitt brutt. Noe av dette skyldes en omlegging

av beregningen av BNP i 2006. Prognosefeilene for KPI fra februar/mars samme år er blitt bedret over tid, mens utviklingen i prognosefeilene fra februar/mars året før er spesielt negativt påvirket av de overraskende høye energiprisene i 2007 og 2008.

Figurene 2.19, 2.20 og 2.21 viser gjennomsnittlig avvik mellom anslag gitt på ulike tidspunkter og regnskapstall for henholdsvis veksten i BNP for Fastlands-Norge, veksten i KPI og arbeidsledigheten. Figurene gir også en indikasjon på spredningen i avvikene ved at de inkluderer tre intervaller rundt gjennomsnittet. Disse intervallene er regnet ut på bakgrunn av den historiske spredningen. Intervallene viser sannsynligheten for at avviket mellom fremtidige anslag og regnskapstall ligger innenfor disse intervallene henholdsvis 50, 80 og 90 prosent. For i størst mulig grad å synliggjøre dagens usikkerhet, har vi kun benyttet prognosene for årene etter 1995 i beregningene av intervallene.

Har det vært systematiske avvik?

Anslagene for BNP-veksten har ofte vært for lave. I gjennomsnitt ligger anslagene for BNP-veksten to år fram i tid 0,5 prosentpoeng under den realisererte. Det samme gjør anslagene gitt i juni samme år. Anslagene gitt i september og desember året før prognoseåret ligger i gjennomsnitt henholdsvis 0,6 og 0,7 prosentpoeng under «fasiten». I anslagene gitt i prognoseåret er det igjen mindre avvik.

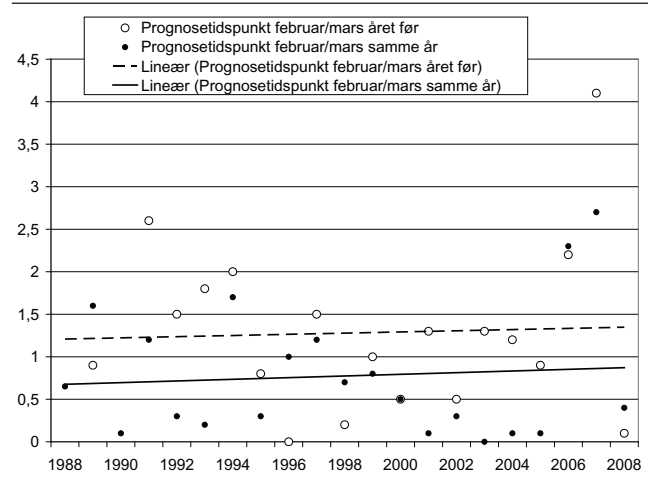
Gjennomsnittlig prognoseavvik på veksten i KPI er nær null på alle prognostidspunkt. Avviket er maksimalt 0,1 prosentpoeng.

Anslagene på arbeidsledigheten har hatt en tendens til systematisk å ha blitt noe for høye. Prognosene gitt i februar/mars, juni og september året før prognoseåret er i gjennomsnitt henholdsvis 0,3, 0,2 og 0,2 prosentpoeng for høye, deretter er gjennomsnittlig avvik 0,1 prosentpoeng på hvert prognostidspunkt fram til og med mai/juni samme år. Etter dette er avvikene i gjennomsnitt tilnærmet null. Sett i lys av den store spredningen i disse anslagene og at det kun er 14 observasjoner med i analysen, tyder resultatene på at det ikke er store systematiske feil i våre anslag for de tre hovedstørrelsene.

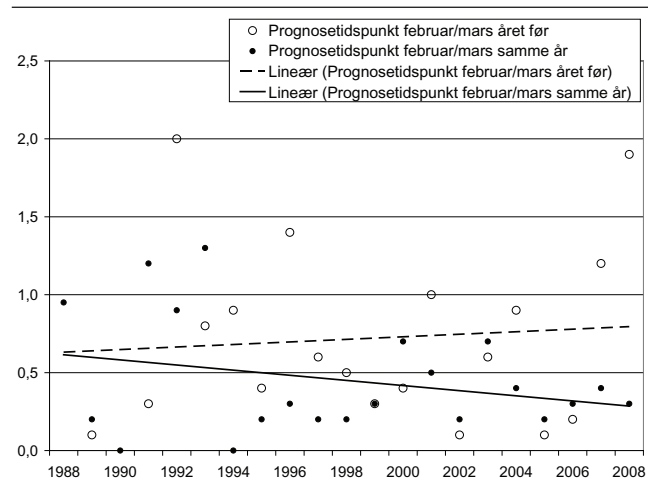
Spredningen i anslagene

Det har vært relativt stor spredning i avviket mellom anslaget på BNP-veksten gitt i februar/mars året før prognoseåret og det foreløpige regnskapstallet. Anslaget for 2007 bommet mest, med 4,1 prosentpoeng. 2007-anslaget er imidlertid påvirket av endringer i nasjonalregnskapets definisjoner. Av de 14 anslagene vi har laget på dette tidspunktet fra og med 1995-prognosen, ligger imidlertid kun 6 mer enn 1 prosentpoeng unna det foreløpige regnskapstallet. Én gang traff prognosen helt nøyaktig — i 1996. Variasjonen i avvikene er i gjennomsnitt betydelig mindre i de prognosene som er gitt i desember året før, men fortsatt bommer 3 av 14 anslag med mer enn 1 prosentpoeng. Til tross for stadig mer informasjon om den økonomiske utviklingen i det

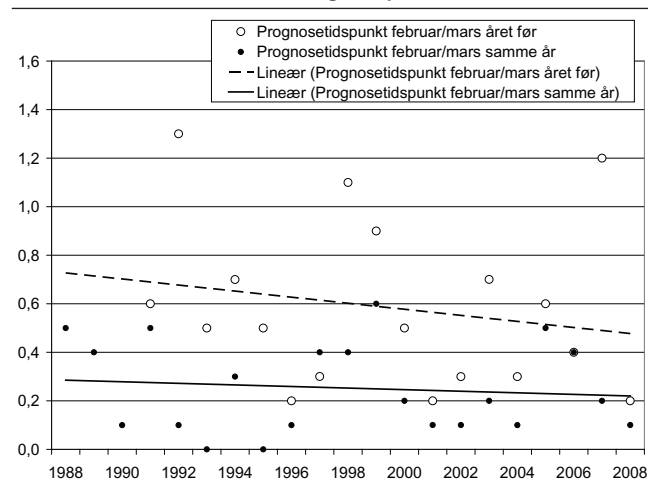
Figur 2.16. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskap

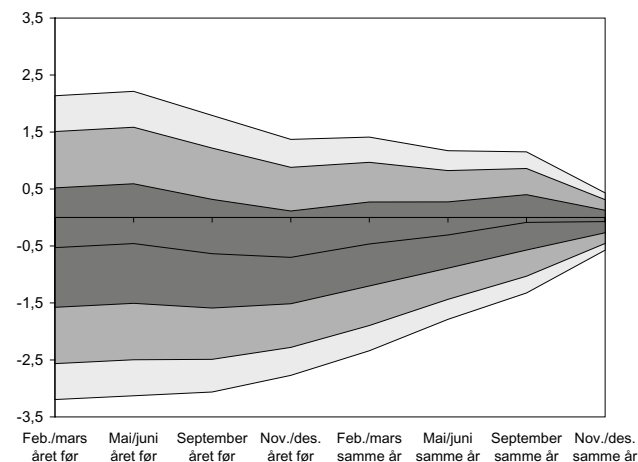
Figur 2.17. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik fra regnskap

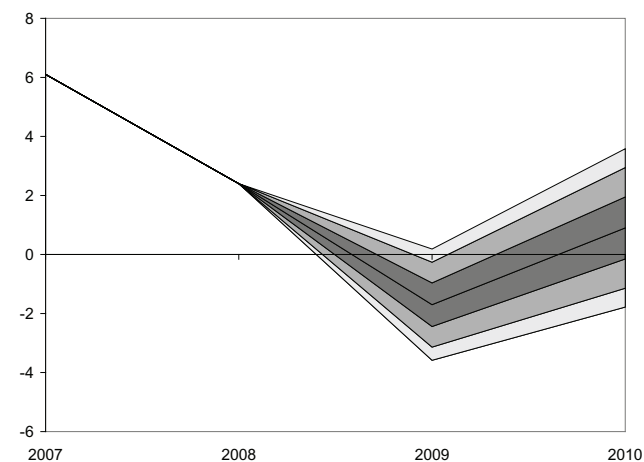
Figur 2.18. Anslag på arbeidsledighet (AKU) foretatt i februar samme år. Absolutt avvik fra regnskap.

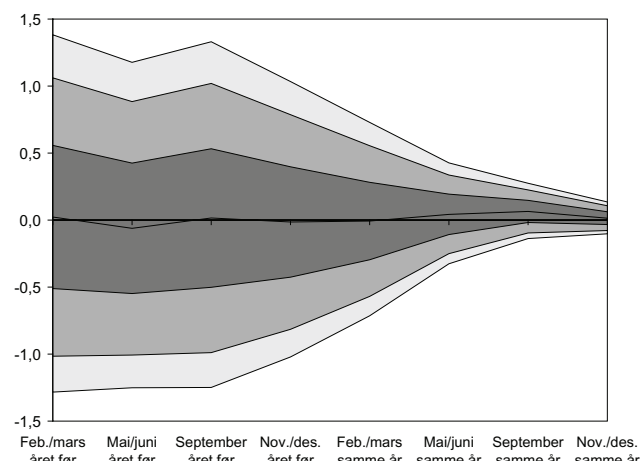
Figur 2.19. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Avvik fra foreløpige regnskapstall og spredningen i disse intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

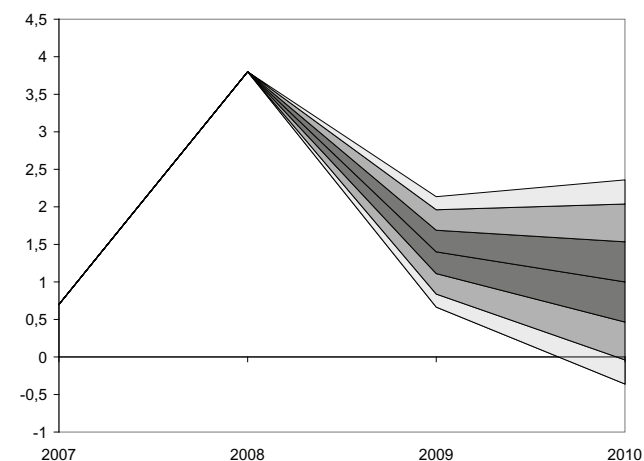
Figur 2.22. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Sikkerheten for at det foreløpige regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

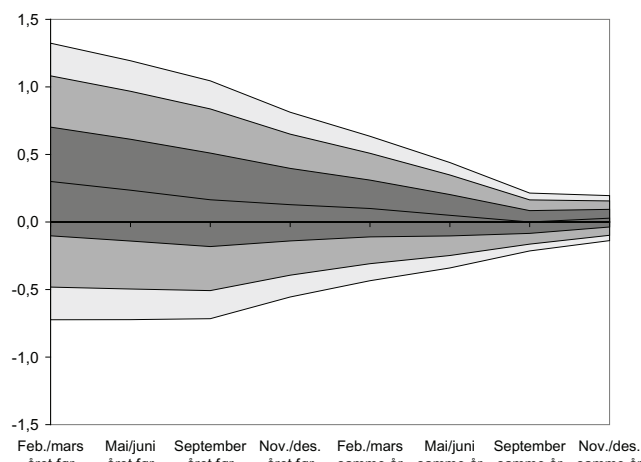
Figur 2.20. Anslag på prosentvis endring i KPI. Avvik fra regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

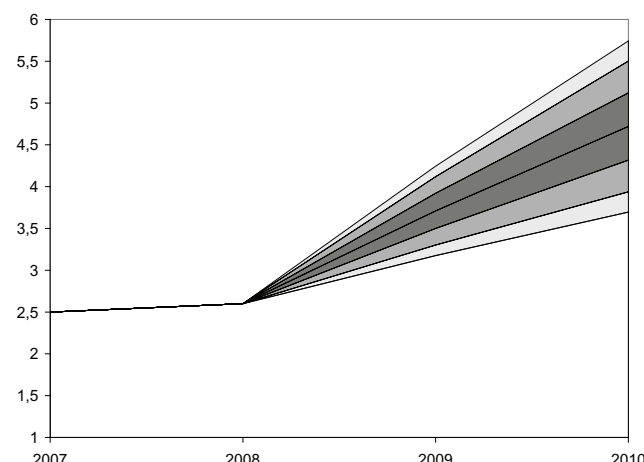
Figur 2.23. Anslag på prosentvis endring i KPI. Sikkerheten for at det foreløpige regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

Figur 2.21. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Avvik fra regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosents konfidensintervaller

Figur 2.24. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Sikkerheten for at det foreløpige regnskapstallet vil ligge innenfor de tre intervallene er henholdsvis 50, 80 og 90 prosent

året det gis prognoser for, er spredningen i avvikene deretter om lag den samme helt fram til og med prognosene i september det samme året. En viktig medvirkende årsak til dette er at de kvartalsvise BNP-tallene ofte har blitt revidert tildels betydelig gjennom prognoseåret. Først i den siste prognosen vi gir før «fasiten» foreligger, er det på ny en viss nedgang i spredningen i avvikene.

Vi finner et lignende mønster i anslagene for årsveksten i KPI. Det er betydelig variasjon mellom de første fem anslagene og resultatet, men anslagene fra og med juni samme år er meget treffsikre. Etter dette er ingen anslag mer enn 0,3 prosentpoeng fra den faktiske veksttakten. Variasjonen i de foregående anslagene er 3-4 ganger så store. Siden KPI ikke revideres, avspeiler dette at faktisk utvikling i KPI gradvis blir kjent med full sikkerhet gjennom året.

Spredningen i avviket mellom anslag på ledigheten og resultatet viser en jevn nedgang etter hvert som prognosehorisonten blir kortere. Det gjennomsnittlige absoluttavviket er på 0,6 prosentpoeng i februar/mars året før og 0,3 prosentpoeng i februar/mars samme år. Deretter synker spredningen gradvis. Også for ledigheten reduseres prognosefeilen betraktelig i de tre siste prognosene før resultatet foreligger. Etter dette ligger ingen prognoser mer enn 0,4 prosentpoeng fra regnskapstallet. Som for KPI, skyldes dette at tallet blir gradvis kjent gjennom året og ikke revidert.

Prognosene for 2009 og 2010 er usikre

I figurene 2.22, 2.23 og 2.24 vurderes usikkerheten i anslagene for 2009 og 2010 gitt i denne rapporten. Vi anslår nå veksten i BNP for Fastlands-Norge til -1,7 prosent i 2009 og 0,9 prosent i 2010. Basert på analysen over, er vi 50 prosent sikre på at BNP-veksten for Fastlands-Norge vil ligge mellom -2,4 og -1 prosent i 2009 og mellom -0,2 og 2,0 prosent i 2010. Vi er 80 prosent sikre på at den prosentvise veksten vil ligge mellom -3,1 og -0,3 i 2009 og mellom -1,1 og 2,9 i 2010. Et intervall på til sammen 3,8 prosentpoeng i 2009, og 5,4 prosentpoeng i 2010, dekker den prosentvise veksten med 90 prosent sikkerhet.

Veksten i KPI var på 3,8 prosent i 2008. For 2009 og 2010 anslår vi veksten til henholdsvis 1,4 og 1,0 prosent. Vi er 50 prosent sikre på at anslagene for 2009 og 2010 ikke bommer med mer enn henholdsvis 0,3 og 0,5 prosentpoeng. Med 80 prosent sikkerhet bommer vi ikke med mer enn 0,6 prosentpoeng i 2009 og 1,0 prosentpoeng i 2010. Vi er 90 prosent sikre på at intervallet mellom 0,7 og 2,1 dekker den faktiske KPI-veksten i 2009, og at intervallet mellom -0,4 og 2,4 dekker KPI-veksten i 2010.

Nivået på arbeidsledigheten er anslått til 3,7 prosent i 2009 og 4,7 prosent i 2010. Mens de historiske prognosefeilene tilsier at prognosen for 2009 kan betraktes med en relativt stor grad av sikkerhet, behefter det seg mer usikkerhet til prognosen for året etter. For

eksempel vil regnskapstallet med 80 prosent sikkerhet ikke ligge mer enn 0,4 prosentpoeng fra vårt anslag for 2009. I 2010 derimot er det 80 prosent sikkerhet for at ledigheten blir innenfor et intervall på 0,8 prosentpoeng over og under anslaget. Intervallet som dekker ledighetstallet for 2010 med 90 prosent sikkerhet spenner seg fra 3,7 til 5,7, et intervall på hele 2 prosentpoeng.

2.15. Hvor godt traff SSBs prognoser 2008?

Første gang SSB presenterte prognoser for sentrale makroøkonomiske variabler for 2008 var i Økonomiske analyser (ØA) nr. 3/2005 fra juni 2005 og anslagene gitt i desember i fjor var 16. og siste gang vi ga prognoser for året 2008. Alle prognosene ble publisert i ØA, unntatt en spesialanalyse vi gjorde i oktober i fjor, etter eskaleringen av finanskrisen som inntraff like etter vi hadde publisert anslag i ØA 4/2008. I tabell 2.4 på neste side gjengis disse prognosene. I tabellkolonnen ytterst til høyre (ØA 1/2009) vises de foreløpige anslagene fra nasjonalregnskapet for 2008 sammen med øvrige regnskapstall. Disse tallene betraktes som en fasit.

Rekken av anslagene preges av to underliggende og motstridende trekk. I begynnelsen var konjunktursyklusene i prognosene for små og for kortvarige. Fra og med Økonomisk utsyn for to år siden, ble den nedgangen vi nå er inne i riktig plassert, men styrken ble undervurdert.

De første prognosene ble laget i en periode hvor konjunkturoppgangen, som vi forlot i fjor, hadde vart i over to år. Vi så for oss at konjunkturtoppen lå om lag ett år lenger fram og at omslaget ville komme som et følge av svakere internasjonale konjunkturer samt reduserte oljeinvesteringer. Det ble ikke noe av avmatningen i norsk økonomi. Vekstnedgangen internasjonalt ble svakere enn vi trodde og petroleumsinvesteringene fortsatte å vokse og husholdningenes etterspørsel og bedriftenes investeringer skjøt fart. Nedgangen som vi våren 2005 så for oss skulle komme et godt stykke ut i 2006, materialiserte seg først i begynnelsen av 2008. I prognosene fra våren 2005 var 2008 preget av neste konjunkturoppgang som altså ennå på ingen måte er realisert.

I senere prognoser flyttet vi den internasjonale konjunkturedgangen litt ut i tid. Mange størrelser treffer riktig bra. Anslagene for veksten i BNP Fastlands-Norge bommet med maksimalt 0,1 prosentpoeng i alle prognosene fra 2006 og i februar 2007. Men forløpet forut ble et annet enn det som var lagt til grunn. Det illustreres blant annet av en kraftig undervurdering av rentenivået.

I de siste 9 prognosene har hovedbilde for 2008 vært rimelig på plass. Vi forutså ikke finanskrisen, men den internasjonale veksten ble forutsatt redusert og det var et klart fall i etterspørsels- og produksjonsveksten fra året før. BNP-veksten ble imidlertid anslått noe

for høyt, blant annet fordi fallet i konsum- og investeringsveksten i Fastlands-Norge ble undervurdert. Prognosene for arbeidsledigheten gikk i denne perioden traff meget bra. Lønnsanslagene var i disse to årene

også meget nær de realiserte. Utviklingen i krona ble antatt for sterk, noe som sammen med at oljeprisen ble undervurdert bidro til at inflasjonsprognosene gikk i 2007 undervurderte prisveksten noe.

Tabell 2.4. **SSBs framskrivninger for 2008. Vekstrater i prosent der ikke annet fremgår**

	ØA 3/05	ØA 4/05	ØA 6/05	ØA 1/06	ØA 3/06	ØA 4/06	ØA 6/06	ØA 1/07	ØA 3/07	ØA 4/07	ØA 6/07	ØA 1/08	ØA 3/08	ØA 4/08	Okt. 08	ØA 6/08	ØA 1/09
Realøkonomi																	
Konsum i husholdninger mv.	2,2	2,6	2,5	3,1	3,1	3,0	3,2	3,1	3,9	3,7	4,1	3,9	3,3	2,6	2,3	1,6	1,5
Konsum i offentlig forvaltning	3,1	4,1	4,0	3,8	3,8	3,9	3,8	3,0	3,2	3,2	3,0	3,2	3,2	3,6	3,8	3,8	3,7
Bruttoinvestering i fast kapital	-0,4	0,6	-0,6	1,1	-0,4	0,2	3,0	2,3	4,4	6,6	5,7	3,5	4,6	3,9	3,9	3,2	3,3
Utvinning og rørtransport	-2,9	-2,8	-2,0	0,0	-0,7	-0,7	4,6	2,9	9,7	9,9	5,9	7,6	9,9	6,2	6,2	3,7	7,1
Fastlands-Norge	0,4	1,8	-0,1	1,5	-0,2	0,6	2,8	2,3	2,7	6,0	4,2	2,6	2,8	2,8	2,8	2,7	1,9
Boliginvesteringer	0,8	1,1	-4,3	-1,7	-1,0	0,0	-0,6	0,3	1,5	3,1	3,2	-2,7	-8,3	-9,3	-9,4	-9,7	-8,9
Eksport																	
Råolje og gass	1,2	1,2	2,8	5,6	3,8	4,3	6,2	3,7	6,8	7,4	4,5	-3,4	-1,8	-1,5	-1,5	-2,3	-2,3
Eksport tradisjonelle varer	2,7	2,7	1,5	2,0	2,4	1,9	1,3	3,1	3,9	3,9	4,9	4,8	4,9	6,9	7,0	6,0	4,8
Import																	
Import tradisjonelle varer	2,1	2,7	2,0	3,3	2,4	2,2	3,3	3,4	3,9	5,8	5,2	5,2	4,9	4,6	4,5	4,6	3,2
BNP																	
BNP Fastlands-Norge	1,8	2,7	2,1	2,4	2,3	2,3	2,4	2,3	3,4	3,1	3,2	2,8	2,9	3,1	3,0	2,2	2,4
Arbeidsmarked																	
Sysselsatte personer	0,2	0,9	0,5	0,7	0,6	0,6	0,9	1,0	1,2	1,3	1,9	1,3	2,6	2,6	2,6	3,2	3,2
AKU-ledighet (nivå)	4,4	3,9	3,8	3,6	3,9	3,5	3,0	2,8	2,6	2,5	2,6	2,7	2,6	2,7	2,7	2,6	2,6
Priser og lønninger																	
Lønn per normalårsverk	3,3	3,9	3,9	4,2	3,7	4,5	4,1	4,8	5,5	5,9	6,2	6,0	6,0	6,0	6,0	5,9	5,7
Konsumprisindeksen (KPI)	2,1	1,7	1,9	2,0	1,5	1,1	1,5	1,9	2,5	2,7	2,9	3,5	3,9	4,0	4,1	3,9	3,8
KPI-JAE	2,0	1,8	1,9	2,0	1,8	1,6	1,4	1,6	1,9	1,8	1,9	2,2	2,5	2,6	2,7	2,7	2,6
Eksportpris tradisjonelle varer	3,1	1,8	-0,5	0,2	-3,3	-6,9	-6,6	-3,1	-6,0	-6,0	-3,2	-6,3	1,9	1,3	1,4	2,4	2,3
Importpris tradisjonelle varer	1,3	1,9	-1,0	-0,7	0,7	-2,3	-4,7	-1,9	-3,2	-3,2	-1,7	-3,9	-0,4	1,0	1,6	3,2	3,2
Boligpris	-0,3	0,8	-1,1	1,8	3,4	2,9	3,7	6,0	7,2	4,5	7,1	2,9	2,4	2,6	-0,4	-1,3	-1,1
MEMO:																	
Pengemarkedsrente (nivå)	2,5	2,4	3,0	3,3	3,5	3,8	4,3	5,0	5,3	5,5	5,4	5,7	6,3	6,3	6,4	6,2	6,2
Utlånsrente, banker (nivå)	4,4	3,6	4,7	4,8	5,1	4,9	5,5	6,3	6,2	6,3	6,2	6,6	7,1	7,2	7,3	7,3	7,3
Importveid kronekurs (44 land)	0,5	1,7	-0,5	0,1	1,8	0,0	-2,7	-1,4	-1,2	-1,7	-2,0	-3,9	-5,4	-3,1	-1,2	-0,1	0,0
Driftsbalanse, mrd. kroner	269	356	288	316	314	321	371	289	316	359	419	406	517	494	485	440	449
Eksportmarksindikatorer	3,6	3,6	2,2	1,8	2,1	1,6	2,3	3,7	3,8	3,9	6,1	4,1	4,9	3,8	3,7	3,4	1,9
Råoljepris, kroner per fat	310	312	332	316	308	312	301	332	360	380	456	444	575	576	560	528	530

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Temaboks 2.3. Direkte og indirekte importandeler

Bruken av varer og tjenester kan deles inn i sluttleveringer (konsum, investeringer og eksport) og produktinnsats, som er en produksjonsfaktor. En del av sluttleveringene dekkes direkte gjennom import, mens resten leveres fra innenlandske produsenter. I den norske produksjonen benyttes også importert produktinnsats. Den andelen som importert produktinnsats utgjør av en sluttlevering defineres som den indirekte importandelen. Her regner en også inn importert produktinnsats hos underleverandører av produktinnsats. Den totale andelen av import i en sluttlevering er dermed større enn den direkte andelen. Fordi størrelsen på importandelene er forskjellig, vil en gitt endring i en sluttleveringskomponent medføre ulike impulser mot norsk produksjon.

Importandelene beregnes ved å studere virkningen på importen av den enkelte sluttleveringskomponent i en statisk kryssløpsmodell. Dette innebærer at den ikke tar med virkninger av endringer i relative priser, ringvirkninger fra endringer i inntektsopp-tjening, behov for endret produksjonskapasitet (investeringer) og mulige effekter på renter og valutakurs. Importandelene gjengitt i tabellen er beregnet for 2006, som er det siste året med et endelig nasjonalregnskap.

Importandeler

Av hovedgruppene av sluttleveringskategorier er det eksport og offentlig konsum som har de klart laveste direkte importandelene. Når man også tar med den indirekte importen, kommer importandelen for eksport imidlertid nær gjennomsnittet. Offentlig konsum, som i stor grad består av lønnskostnader, fremstår som den komponenten med klart lavest total importandel. Investeringer har de klart høyeste importandelene, både direkte og totalt.

I likhet med de andre hovedgruppene, er det store forskjeller når man ser på undergrupper av investeringer. De direkte importandelene for investeringer i form av bygninger og anlegg er meget beskjedne. De indirekte importandelene er imidlertid relativt høye. For investeringer i maskiner, skip, oljeplattformer og biler utgjør den direkte importen over en tredjedel, mens den totale importen utgjør om lag halvparten av disse investeringene. Oppdelt på næringer har utenriks sjøfart den høyeste totale importandelen med 57,1 prosent. I oljevirksomheten ligger importandelen totalt noe høyere enn gjennomsnittet for investeringer, mens investeringene i offentlig forvaltning ligger klart lavere.

Innenfor husholdningenes konsum er det store variasjoner i importandelene. Nordmenns konsum i utlandet er naturligvis i sin helhet å regne som direkte import. Kjøp av egne transportmidler og «diverse varer» skiller seg ut med høye direkte importandeler. Ettersom det produseres svært få biler i Norge, kan importandelen for egne transportmidler på litt over 35 prosent oppfattes som overraskende lav. Forklaringen ligger i avansen i forhandlerleddene og i det høye avgiftsnivået.

Innenfor eksport er det store variasjoner i importandelene. Eksporten fra utenriks sjøfart har høyest importinnhold, noe som henger sammen at det meste av produktinnsatsen er kjøpt direkte utenfor Norge. I den andre enden av skalaen skiller olje og gass seg ut, med liten grad av import. Dette kan i stor grad føres tilbake til at en stor del av produksjonsverdien består av petroleumsrente (definert i avsnittet om petroleumsinntektene i kapitlet om produksjon og markedsforhold).

Importandeler 2006

	Andel av slutt- leveringene	Direkte	Indirekte	Totalt
Samlede sluttleveringer	1,000	8,6	13,8	22,4
Konsum	0,483	10,6	10,2	20,8
Konsum i husholdn. og ideelle org.	0,331	14,8	11,0	25,8
Nærings- og nytelsesmidler	0,052	10,6	12,4	23,0
Energivarer mm.	0,024	8,3	3,9	12,2
Egne transportmidler	0,014	33,9	1,5	35,4
Div. varer	0,068	31,4	7,5	38,9
Bolig	0,049	0,3	5,5	5,8
Andre tjenester	0,103	1,2	14,5	15,7
Nordmenns konsum i utlandet	0,020	100,0	0,0	100,0
Offentlig konsum	0,152	1,4	8,4	9,8
Nyinvesteringer	0,149	19,9	16,8	36,7
Etter art:				
Bygninger og anlegg	0,069	0,6	19,3	19,9
Skip	0,010	33,4	23,7	57,1
Øvrige arter	0,070	36,9	13,7	50,6
Etter næring:				
Fastlands-Norge	0,105	17,8	16,5	34,3
Industri	0,009	37,2	13,5	50,7
Andre vareproduserende næringer	0,006	27,3	15,7	43,0
Off. forvaltning	0,020	13,9	18,4	32,3
Boliger	0,028	0,6	19,3	19,9
Andre tjenesteytende næringer	0,042	25,3	14,2	39,5
Utvinning og rørtransport	0,037	23,7	15,5	39,2
Utenriks sjøfart	0,007	33,7	23,4	57,1
Eksport	0,369	1,4	17,3	18,7
Trad. varer	0,100	5,1	26,7	31,8
Olje og gass	0,183	0,0	5,2	5,2
Andre varer	0,003	0,0	33,6	33,6
Utenriks sjøfart mm.	0,041	0,0	46,3	46,3
Andre tjenester	0,031	0,8	17,3	18,1

¹ Husholdningenes konsum er regnet inklusiv korreksjonspostene nordmenns konsum i utlandet samt utlendingers konsum i Norge. Sistnevnte blir derfor trukket ut av sluttleveransen eksport. Salg av brukt realkapital er også tatt bort fra eksporten.
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Utenrikshandel.

Tabell 2.5. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2006- priser. Millioner kroner**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2007	2008	07.1	07.2	07.3	07.4	08.1	08.2	08.3	08.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	934 732	948 406	229 889	232 409	234 804	238 332	238 563	237 894	236 185	235 078
Konsum i husholdninger	898 292	910 920	220 909	223 287	225 641	229 126	229 309	228 478	226 812	225 659
Varekonsum	472 644	471 822	116 593	117 256	118 877	120 254	119 346	119 036	117 111	115 492
Tjenestekonsum	393 166	401 486	96 465	97 926	98 939	99 693	99 816	100 149	100 414	101 089
Husholdningenes kjøp i utlandet	57 847	62 622	14 079	14 343	14 185	15 687	16 487	15 645	15 321	15 389
Utlendingers kjøp i Norge	-25 365	-25 009	-6 228	-6 238	-6 360	-6 507	-6 340	-6 352	-6 034	-6 312
Konsum i ideelle organisasjoner	36 440	37 486	8 980	9 122	9 163	9 206	9 254	9 416	9 373	9 419
Konsum i offentlig forvaltning	427 109	442 802	104 867	106 201	107 733	108 264	109 098	109 932	111 322	112 411
Konsum i statsforvaltningen	220 794	227 292	54 713	54 993	55 440	55 640	55 990	56 489	57 122	57 677
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	190 923	196 363	47 284	47 554	47 967	48 115	48 360	48 826	49 419	49 741
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	29 870	30 929	7 430	7 439	7 474	7 525	7 630	7 663	7 702	7 936
Konsum i kommuneforvaltningen	206 316	215 510	50 154	51 208	52 293	52 624	53 108	53 443	54 200	54 734
Bruttoinvestering i fast realkapital	459 610	475 002	108 313	112 116	117 070	122 324	117 914	117 792	120 146	119 074
Utvinning og rørtransport	100 726	107 836	23 278	24 987	26 349	26 000	26 419	25 875	26 890	28 628
Tjenester tilknyttet utvinning	938	-22	119	540	233	45	90	58	-120	-50
Utenriks sjøfart	20 767	23 518	4 492	4 375	7 560	4 431	5 921	5 926	5 955	5 818
Fastlands-Norge	337 180	343 671	80 424	82 214	82 928	91 848	85 484	85 933	87 422	84 678
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	270 862	273 935	65 338	66 210	68 106	71 363	69 879	69 766	68 263	65 923
Næringer	175 663	187 207	41 212	42 143	44 329	47 903	47 105	47 599	46 458	46 015
Industri og bergverk	30 584	34 217	6 297	6 987	7 923	9 354	8 022	8 692	8 321	9 265
Annen vareproduksjon	29 198	32 013	6 691	7 470	7 807	7 184	8 159	8 372	8 223	7 260
Tjenester	115 881	120 977	28 223	27 685	28 599	31 365	30 924	30 535	29 915	29 490
Boliger (husholdninger)	95 199	86 728	24 126	24 067	23 777	23 461	22 774	22 168	21 805	19 907
Offentlig forvaltning	66 318	69 735	15 086	16 004	14 822	20 485	15 605	16 167	19 159	18 755
Lagerendring og statistiske avvik	36 585	55 289	5 181	11 590	6 758	12 307	13 691	15 511	16 227	11 195
Bruttoinvestering i alt	496 196	530 291	113 493	123 706	123 827	134 631	131 606	133 303	136 373	130 269
Innenlandsk sluttanvendelse	1 858 038	1 921 499	448 249	462 316	466 365	481 227	479 267	481 129	483 880	477 758
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	1 699 022	1 734 879	415 180	420 824	425 466	438 444	433 145	433 759	434 929	432 167
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	493 427	512 537	119 954	122 205	122 555	128 749	124 703	126 099	130 480	131 167
Eksport i alt	1 027 757	1 037 114	257 424	250 692	257 791	261 384	260 623	258 403	255 630	261 107
Tradisjonelle varer	295 052	309 197	71 999	71 765	73 963	76 967	77 738	78 101	77 954	75 240
Råolje og naturgass	485 321	474 135	125 744	117 740	122 497	119 489	120 470	117 385	114 010	121 401
Skip, plattform og fly	11 920	13 376	2 460	3 801	3 286	2 372	2 362	3 171	4 395	3 448
Tjenester	235 465	240 406	57 220	57 386	58 045	62 555	60 054	59 746	59 271	61 017
Samlet sluttanvendelse	2 885 795	2 958 613	705 673	713 008	724 156	742 611	739 890	739 532	739 510	738 865
Import i alt	658 538	686 518	157 526	161 074	164 685	175 182	172 698	171 503	175 347	167 108
Tradisjonelle varer	434 511	448 201	106 778	107 126	107 795	112 795	113 900	112 072	112 992	109 323
Råolje og naturgass	5 397	3 235	884	2 100	772	1 620	541	700	661	1 350
Skip, plattform og fly	19 847	28 084	2 826	3 308	5 974	7 739	6 683	7 041	9 454	4 906
Tjenester	198 784	206 998	47 038	48 540	50 144	53 028	51 574	51 690	52 239	51 528
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2 227 256	2 272 096	548 147	551 934	559 470	567 429	567 192	568 030	564 163	571 758
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	1 676 943	1 717 358	409 156	416 360	422 908	428 305	427 212	429 231	430 548	429 825
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	550 313	554 738	138 991	135 574	136 562	139 124	139 980	138 798	133 615	141 933
Fastlands-Norge (basisverdi)	1 421 656	1 467 689	346 424	353 395	358 111	363 559	364 380	366 195	368 706	367 888
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	1 117 656	1 152 944	271 681	277 526	281 630	286 663	286 390	288 336	289 561	288 334
Industri og bergverk	206 270	212 223	51 055	50 824	51 684	52 743	52 301	53 944	53 651	52 374
Annen vareproduksjon	174 376	178 761	42 584	43 587	44 469	44 096	44 112	44 716	45 130	44 908
Tjenester inkl. boligjenester	737 010	761 960	178 043	183 114	185 477	189 824	189 978	189 675	190 781	191 051
Offentlig forvaltning	304 000	314 745	74 743	75 869	76 481	76 896	77 990	77 860	79 145	79 554
Produktavgifter og -subsidier	255 287	249 669	62 732	62 965	64 797	64 746	62 831	63 036	61 842	61 937

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.6. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2006-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2007	2008	07.1	07.2	07.3	07.4	08.1	08.2	08.3	08.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	6,0	1,5	2,3	1,1	1,0	1,5	0,1	-0,3	-0,7	-0,5
Konsum i husholdninger	6,1	1,4	2,3	1,1	1,1	1,5	0,1	-0,4	-0,7	-0,5
Varekonsum	7,6	-0,2	4,2	0,6	1,4	1,2	-0,8	-0,3	-1,6	-1,4
Tjenestekonsum	4,0	2,1	-0,2	1,5	1,0	0,8	0,1	0,3	0,3	0,7
Husholdningenes kjøp i utlandet	7,8	8,3	2,9	1,9	-1,1	10,6	5,1	-5,1	-2,1	0,4
Utlendingers kjøp i Norge	4,8	-1,4	-2,0	0,2	1,9	2,3	-2,6	0,2	-5,0	4,6
Konsum i ideelle organisasjoner	4,1	2,9	2,4	1,6	0,4	0,5	0,5	1,7	-0,5	0,5
Konsum i offentlig forvaltning	3,4	3,7	0,6	1,3	1,4	0,5	0,8	0,8	1,3	1,0
Konsum i statsforvaltningen	2,0	2,9	0,4	0,5	0,8	0,4	0,6	0,9	1,1	1,0
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	1,7	2,8	0,1	0,6	0,9	0,3	0,5	1,0	1,2	0,7
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	3,7	3,5	1,8	0,1	0,5	0,7	1,4	0,4	0,5	3,0
Konsum i kommuneforvaltningen	5,0	4,5	0,9	2,1	2,1	0,6	0,9	0,6	1,4	1,0
Bruttoinvestering i fast realkapital	8,4	3,3	-2,5	3,5	4,4	4,5	-3,6	-0,1	2,0	-0,9
Utvinning og rørtransport	5,5	7,1	-5,1	7,3	5,5	-1,3	1,6	-2,1	3,9	6,5
Tjenester tilknyttet utvinning	-71,7	-102,3	-94,3	353,0	-56,9	-80,5	97,4	-35,5	-307,3	-58,8
Utenriks sjøfart	22,4	13,2	35,2	-2,6	72,8	-41,4	33,6	0,1	0,5	-2,3
Fastlands-Norge	9,3	1,9	-0,9	2,2	0,9	10,8	-6,9	0,5	1,7	-3,1
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	9,7	1,1	1,0	1,3	2,9	4,8	-2,1	-0,2	-2,2	-3,4
Næringer	12,2	6,6	-0,1	2,3	5,2	8,1	-1,7	1,0	-2,4	-1,0
Industri og bergverk	25,3	11,9	-5,8	11,0	13,4	18,1	-14,2	8,4	-4,3	11,4
Annen vareproduksjon	10,3	9,6	1,6	11,6	4,5	-8,0	13,6	2,6	-1,8	-11,7
Tjenester	9,7	4,4	0,9	-1,9	3,3	9,7	-1,4	-1,3	-2,0	-1,4
Boliger (husholdninger)	5,3	-8,9	2,9	-0,2	-1,2	-1,3	-2,9	-2,7	-1,6	-8,7
Offentlig forvaltning	7,9	5,2	-8,5	6,1	-7,4	38,2	-23,8	3,6	18,5	-2,1
Lagerendring og statistiske avvik	-28,2	51,1	-60,5	123,7	-41,7	82,1	11,2	13,3	4,6	-31,0
Bruttoinvestering i alt	4,4	6,9	-8,7	9,0	0,1	8,7	-2,2	1,3	2,3	-4,5
Innenlandsk sluttanvendelse	5,0	3,4	-1,1	3,1	0,9	3,2	-0,4	0,4	0,6	-1,3
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	6,0	2,1	1,3	1,4	1,1	3,1	-1,2	0,1	0,3	-0,6
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	4,0	3,9	-0,6	1,9	0,3	5,1	-3,1	1,1	3,5	0,5
Ekspert i alt	2,5	0,9	1,7	-2,6	2,8	1,4	-0,3	-0,9	-1,1	2,1
Tradisjonelle varer	8,7	4,8	4,0	-0,3	3,1	4,1	1,0	0,5	-0,2	-3,5
Råolje og naturgass	-2,6	-2,3	2,9	-6,4	4,0	-2,5	0,8	-2,6	-2,9	6,5
Skip, plattform og fly	-5,9	12,2	-39,3	54,5	-13,6	-27,8	-0,4	34,2	38,6	-21,5
Tjenester	7,0	2,1	-0,7	0,3	1,1	7,8	-4,0	-0,5	-0,8	2,9
Samlet sluttanvendelse	4,1	2,5	-0,1	1,0	1,6	2,5	-0,4	0,0	0,0	-0,1
Import i alt	7,5	4,2	-1,2	2,3	2,2	6,4	-1,4	-0,7	2,2	-4,7
Tradisjonelle varer	6,7	3,2	-0,8	0,3	0,6	4,6	1,0	-1,6	0,8	-3,2
Råolje og naturgass	145,3	-40,1	-10,9	137,5	-63,2	109,9	-66,6	29,4	-5,6	104,2
Skip, plattform og fly	34,4	41,5	42,5	17,0	80,6	29,6	-13,6	5,4	34,3	-48,1
Tjenester	5,4	4,1	-3,6	3,2	3,3	5,7	-2,7	0,2	1,1	-1,4
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	3,1	2,0	0,3	0,7	1,4	1,4	0,0	0,1	-0,7	1,3
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	6,1	2,4	1,1	1,8	1,6	1,3	-0,3	0,5	0,3	-0,2
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	-4,9	0,8	-2,0	-2,5	0,7	1,9	0,6	-0,8	-3,7	6,2
Fastlands-Norge (basisverdi)	5,9	3,2	0,2	2,0	1,3	1,5	0,2	0,5	0,7	-0,2
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	6,7	3,2	0,1	2,2	1,5	1,8	-0,1	0,7	0,4	-0,4
Industri og bergverk	5,4	2,9	0,5	-0,5	1,7	2,0	-0,8	3,1	-0,5	-2,4
Annen vareproduksjon	7,2	2,5	5,3	2,4	2,0	-0,8	0,0	1,4	0,9	-0,5
Tjenester inkl. boligjenester	6,9	3,4	-1,1	2,8	1,3	2,3	0,1	-0,2	0,6	0,1
Offentlig forvaltning	3,2	3,5	0,6	1,5	0,8	0,5	1,4	-0,2	1,7	0,5
Produktavgifter og -subsidier	7,1	-2,2	6,0	0,4	2,9	-0,1	-3,0	0,3	-1,9	0,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.7. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2006=100**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2007	2008	07.1	07.2	07.3	07.4	08.1	08.2	08.3	08.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	100,7	104,6	100,1	100,4	100,5	101,8	102,9	103,7	105,2	106,6
Konsum i offentlig forvaltning	104,7	110,4	103,4	104,3	104,9	106,2	107,8	109,5	111,6	112,8
Bruttoinvestering i fast kapital	105,4	111,0	103,2	105,7	106,5	106,0	108,0	110,6	112,4	112,6
Fastlands-Norge	105,1	110,2	103,1	104,9	105,7	106,3	108,0	109,7	111,0	111,5
Innenlandsk sluttanvendelse	103,0	107,9	102,7	102,4	102,6	103,7	106,7	106,2	108,0	110,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	102,6	107,2	101,5	102,3	102,6	103,8	105,1	106,3	108,0	109,2
Eksport i alt	101,4	115,3	96,4	100,7	99,8	108,7	111,6	121,1	122,7	106,5
Tradisjonelle varer	102,5	104,9	102,8	104,6	100,9	101,8	100,3	103,1	110,7	105,1
Samlet sluttanvendelse	102,4	110,5	100,4	101,8	101,6	105,4	108,4	111,4	113,1	109,1
Import i alt	103,1	106,5	103,7	104,5	102,7	101,6	104,3	105,4	108,2	108,3
Tradisjonelle varer	103,7	107,1	104,2	105,4	103,3	102,1	104,8	106,7	109,1	107,7
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	102,2	111,7	99,4	101,0	101,3	106,6	109,7	113,2	114,6	109,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	102,8	107,3	101,9	102,5	102,6	103,9	105,2	105,7	108,0	109,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.8. **Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal**

	Ujustert		Sesongjustert							
	2007	2008	07.1	07.2	07.3	07.4	08.1	08.2	08.3	08.4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	0,7	3,9	-0,8	0,3	0,1	1,3	1,1	0,7	1,5	1,3
Konsum i offentlig forvaltning	4,7	5,5	1,7	0,9	0,5	1,3	1,5	1,6	1,9	1,1
Bruttoinvestering i fast kapital	5,4	5,3	1,4	2,4	0,7	-0,4	1,8	2,4	1,6	0,2
Fastlands-Norge	5,1	4,9	1,3	1,7	0,8	0,6	1,6	1,6	1,2	0,5
Innenlandsk sluttanvendelse	3,0	4,7	0,4	-0,3	0,2	1,0	2,9	-0,5	1,7	2,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	2,6	4,5	0,2	0,7	0,3	1,2	1,3	1,1	1,6	1,1
Eksport i alt	1,4	13,7	-3,2	4,5	-0,9	8,9	2,6	8,5	1,3	-13,2
Tradisjonelle varer	2,5	2,3	2,2	1,7	-3,5	0,9	-1,5	2,8	7,4	-5,1
Samlet sluttanvendelse	2,4	7,9	-0,9	1,4	-0,2	3,8	2,8	2,7	1,5	-3,5
Import i alt	3,1	3,3	0,2	0,7	-1,7	-1,1	2,7	1,1	2,6	0,1
Tradisjonelle varer	3,7	3,2	-0,1	1,1	-2,0	-1,1	2,7	1,8	2,2	-1,3
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	2,2	9,3	-1,2	1,6	0,3	5,3	2,9	3,2	1,2	-4,5
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,8	4,4	0,6	0,6	0,1	1,3	1,2	0,5	2,1	1,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

2.16. Temabokser i Konjunkturtendensene. 2004-2008

ØA 6/2008

- Virkninger av alternative finanspolitiske tiltak, 24.

ØA 4/2008

- Virkninger av økte investeringer i offentlig infrastruktur, 11.

ØA 3/2008

- Virkninger av økte energipriser, 23.

ØA 1/2008

- Hvilken rentebane vil gi 2,5 prosent inflasjon?, 14.
- Realøkonomiske effekter av et kraftig børsfall, 21.
- Kraftmarkedet framover, 24.
- Verdensmarkedspriser på matvarer og prisutviklingen for matvarer i Norge, 25.
- Direkte og indirekte importandeler, 31.

ØA 6/2007

- Virkninger på norsk økonomi av et kraftigere internasjonalt tilbakeslag, 22-23.

ØA 4/2007

- Uro i internasjonale finansmarkeder, 9.
- Betydningen av renta i boligmarkedet, 15.

ØA 3/2007

- Virkninger av å "følge" handlingsregelen, 11.
- Virkninger av økt arbeidsinnvandring, 20-21.

ØA 1/2007

- Betydningen av internasjonale priser for norsk økonomi, 21.
- Kraftmarkedet framover, 22.
- Direkte og indirekte importandeler, 29.

ØA 6/2006

- Valutakursen med Norges Banks rentebane og SSBs modeller, 11.
- Betydningen av nedgangen i ledighet for lønnsvekst og inflasjon, 19.

ØA 1/2006

- Alternativ lønnsvekstberegning, 20.
- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 22.
- Konjunkturtrekk i norsk økonomi i de siste 25 årene, 28-29.
- Direkte og indirekte importandeler, 30.

ØA 6/2005

- Virkninger av høyere rente, 11.
- Sykefravær og lønnsinntekter, 19.
- Lønnsvekst i lys av industribedriftenes lønnsomhet, 20.

ØA 4/2005

- Hva skjer dersom handlingsregelen ikke følges?, 11.
- Forklaringsfaktorene bak valutakursutviklingen de senere år, 13.

ØA 3/2005

- Virkningen av en sterkere krone, 14.

ØA 1/2005

- Utsiktene i kraftmarkedet framover, 21.
- Noen viktige drivkrefter bak konjunkturutviklingen 2000-2008, 22-23.

ØA 6/2004

- Virkningen av økte oljeinvesteringer i 2005-2007, 13.
- Husholdningenes formuesplassering, 14.
- Nye EU-land: Statistikk om arbeidsinnvandring, 18.
- Redusert sykefravær, 20.
- Fortsatt internasjonal oppgang – en alternativ prognosebane, 22-23.

ØA 4/2004

- Norges Banks utfordring, 13.
- Virkninger av en «normalisering» av pengemarkedsrentene, 23.
- På vei mot inflasjonsmålet – også i modellarbeidet, 24-25

ØA 3/2004

- En oljesmurt alternativbane, 22-24.

ØA 1/2004

- Kraftmarkedet i 2003 og utsiktene framover, 24.